БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

1925 чылда үндезилеттинген

1963 ч. ОКТЯБРЬ 16 СРЕДА № 246 (5650).

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

„Афган-совет найырал делгерезин!“

Н. С. Хрущев-биле Л. И. Брежнев Афганистанның хаанынга байыр чедирген

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев Афганистанның хааны Мухаммед Захир Шахка ооң төрүттүнген хүнү-биле холбаштыр телеграмма чоруткан. Н. С. Хрущев Совет чазактың өмүнээзинден болгаш бодунун мурнундан хаанга үректиң ханызындан байырны чедирип, чаагай кадыкшылды болгаш аас-кежикти, а ол ышкаш найыралчы афган улуска чаагай чорукту болгаш чедиишкиннерни сагыш-сеткилиниң ханызындан күзээн. Ийи чурттарның аразында найыралчы чаагай кожа-хелбээ харылзааларны, үре-түннелдиг экономиктиг болгаш культурлуг кады ажылдажылганың улам ынай хөгжүүрүнге бүзүрелиг Совет чазактың баштыңы илергейлеп турар.

Кабулда чоруп турары ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Л. И. Брежнев ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун, совет улустуң өмүнээзинден, бодунун мурнундан Афганистанның хаанынга байыр чедирген. Л. И. Брежневтиң байыр чедириишкининде ылаңгыя чугаалап турары болза: «Силерниң эвилең ёзу-биле ҡалааныныр ёзугаар бо хүннерде Афганистанга чоруп тура бис ийи чурттарның аразында тургустунган харылзааларга бот шынарлыг ак-сеткилдиг найыралдың сагыш-сеткилиниң чайынчак илергейлээшкинин мында көрүп тур бис».

(СЭТА).

* * *

Хүлээлгелер күүсеттинер ужурлуг

Тыванның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери чеди чылдың дөрткү чылында мал ажылының талазы-биле онаалдаларны чедиишкинниг күүседирин хандырар дээш, мал ажылының продукциязын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедириниң аргаларын санап көргеш, бо чылын бедик хүлээлгелерни алганнар. Ам көдээ ажыл-агый чылының тос айлары эрткен.

Ынчаарга эрткен тос айлар дургузунда хүлээлгелер канчаар күүсеттингенил? Үүнү чедип алган бис? Ам үүнү кылза чогуурул? Бүдүрүлге эргелелдери, парткомнар, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчулары, тускай эртемниглер мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле чамдык организакчы хемчеглерни чоруткан болгаш чорудуп-даа турар. Ооң ачызы-биле күрүнеге дүк садарының планын республика 102,6 хуу күүсеткен, дыка хөй ажыл-агыйлар хүлээлгелериниң чамдык хевирлерин күүседип база ажыр күүседип турар. Маңаа Тес-Хем эргелелериниң Тес-Хем, Өвүр районнары, «Тес-Хем» совхоз, «Чодураа», «Кызыл тук», «Коммунизмче орук», «Чаа орук», Таңды эргелелиниң «Революцияның чалбыыжы», «Кызыл тук», «Тиилелге», Ленин аттыг, «Октябрь 14 чылы», «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артельдери, «Көк-Тей» совхоз, Чөөн-Хемчик эргелелиниң «Большевик» колхозу хамааржыр. Бо ажыл-агыйларның хөй кезин күрүнеге сүт болгаш дүк садарының чыл хүлээлгелерин, а чамдыктары оларның кайы-бирээзин хуусаа бетинде күүсеткилээш, пландан ажыг продукцияны күрүнеге дужаарын үргүлчүлеп турар.

Үстүнде айыткан ажыл-агыйларның саанчылары болгаш инек кадарчылары саар инектерниң продуктулуун кудулатпас дээш бүгү хемчеглерни ап, инектерге немелде чемнерни берип, малдың ажаалдазын хүн бүрүде экижидип турар.

Ындыг көргүзүглерни бистиң мурнакчы ажыл-агыйларывыс чедип алганнар. Ооң-биле чергелештир мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш белеткээри республикада ниитизи-биле дүвүрээзиннинг болуп турар. 1963 чылдың октябрь 10-да байдал-биле алырга, күрүнеге сүт садарының планы 87,4 хуу, эттии—82,1 хуу күүсеттинген.

Сүт белеткээр талазы-биле Улуг-Хем, Бии-Хем районнар, «Өөк», «Тээли», «ҮТКА 25 чылы», «Межегей» совхозтар онза хожудап турар. Бии-Хемниң, Улуг-Хемниң чамдык ажыл-агыйлары сүт саалдазын август айбиле деңнээрге сентябрьда дыка кудулаткан.

Күрүнеге эът садар талазы-биле Тожу, Улуг-Хем районнар деңдин хожудап, бүгү районнарның кудуруунда чоруп турар. Ол ышкаш «Сукпак», «Межегей», «Тиилелге», «Улуг-Хая», «Көк-Тей», «Сүт-Хөл», «Барлык» совхозтарда күрүнеге эът садар ажыл ажок багай организасттытынганындан ооң темпизи оларда өскейн турар.

Сүт саалдазы куду болгаш ону күрүнеге садарының темпизи шоолуг өскейи турарының чылдарааны болза, чамдык ажыл-агыйларда саар инектерни шыктыг чемнер-биле немей чемгерерин организаставайн, малды азырап чемгерериниң мурнакчы аргаларын ажыглавайн турарында. Сүт бүдүрери болгаш ону күрүнеге садары оожум чоруп турарының дугайында ажыл-агый удуртукчуларын хөй удаа шүүмүүлеп келген турбуже, олар амга чедир чогуур хемчеглер албайн, сүт бүдүрер база белеткээр талазыбиле ажылда четпестер-биле эптежип турар.

Ам үеде сүт саалдазын кудуладырының кандыг-даа чылдагааны республиканың чаңгыс-даа ажыл-агыйында чок. Күскү чаашкыннар соонда үнген хенче өөт-сигенниг одарлар, кукуруза силозу болгаш өске-даа мал чемнери чер болганда бар. Ынчалзажок чамдык удуртукчулар малды ам немей чемгерип эгелей берзивиссе, кыжын мал чемгерер чүве чок артар бис дээр хөөнү илерсдип турар. Ооң ужурунда инектерни чер оттарып, немелде чем бербейн, хүнде үүгле ийи удаалыг саалдаже шилчип турар. Ындыг болза-даа кышкы үеге бодаарга 2—3 катап эвээш чемнерни чарыгдааш, ол хире сүттү саап ап болурун ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери үттүп турар.

Сүт саалдазын болгаш дужаалдазын көвүдедири-биле шыктыг болгаш өске-даа чемнер-биле инектерни эки чемгерерин чер болганга организастаар, эки одарларга малды дүнхүн чок кадарар, ооң-биле кады немелде чемнерни ыяавыла бээр, ажыл-агыйның иштики хереглелинге сүт садыглаар чорукту бүгү хемчегбиле кызырар, бүгү фермаларны дуржулгалыг саанчылар, инек кадарчылары болгаш өске-даа ажылдакчылар-биле бүрүн четчелээр, чер болганга инектерни үш удаа саарын организастаар, ажыл-агый, ферма, саанчы бүрүзүнге беш, он хонуктарның онаалдаларын чедирер болгаш оларның күүселдезин хандырар херек.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр талазы-биле колхозтарда база совхозтарда амгы үеде тургустунган байдал бүдүрүлге эргелелдериниң, парткомнарның, совхозтар директорларының, колхозтар даргаларының, партия эге организацияларының секретарларының, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң, а ол ышкаш бүгү-ле мал ажылдакчыларының дүвүрээзинин хайныктырар ужурлуг.

Хамыктың мурнунда колхоз, совхоз бүрүзүнде күрүне планнарының, алган немелде хүлээлгелериниң күүселдезин канчаар чоруп турарын хынап көөрү эргежок чугула. Күрүнеге садар эът планын күүседирде үүнү кылырыл дээр болза, аңаа көрдүнген мыйыстыг бода малды, хойларны, хаваннарны дүрген семиртип дужаары болур. Ооң-биле кады хуузунда мал эзлериниден артыкшылдыг эът болгаш сүт садып алырын күштелдирер херек. Чер-чер Советтериниң ажылдакчылары, депутаттары, хереглел кооперациязының, маслопром ажылдакчылары артыкшылдыг продуктулар садып алыр талазы-биле чон ортузунга ажылды калбартыр, мал ажылының продуктуларын белеткээр талазы-биле хүлээлгелерни күүседир дээш олардан хамааржыр бүгү хемчеглерни алыры чугула.

Партия организациялары боттарының агитас-массалыг ажылын малчын бүрүзүнге чедирер, оларга эргежок чугула бүдүрүлге база культура-амыдырал байдалдарын тургузар дугайында сагыш салыр, ажылдың түннелдерин үргүлчү үндүрер, мурнакчыларны деткиир, колхозтарга болгаш совхозтарга бүгү организакчы болгаш политиктиг ажылды мал ажылының продуктуларын садар талазы-биле хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседириңче угландырар, сүт саалдазын, малдың деңзи немелдезин дыка көвүдедир, мал кыштаглаалдыкшынына үлегерлиг белеткенир дээш мал ажылдакчыларының ортузунга октябрь мурнунуң социалистиг чарыжын калбартыр ужурлуг. Бо хемчеглер хүлээлгелериниң чедиишкининг күүселдезин хандырар.

СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле бюрозунда

Кылыгларның идегелдии болгаш үр эдилеттинери—Ярославль мотор бүдүрүкчүлериниң лозуңу

Бодунун үндүрүп турар продукциязының шынарын, идегелдиин бедидер, ооң эдилелиниң хуусаазын узадыр талазы-биле Ярославльдин мотор бүдүрер заводунун коллективи улуг ажылды калбарткан. Сөөлгү чылларда, чижээлээрге, ийи тактылыг «ЯАЗ-204» болгаш «ЯАЗ-206» дээр дизелдиг шимчедикчиниң моторесурузу ийи катап — 1500-тен 3000 чедир өскен, ол болза ам ортумаа-биле автомобильдің 110 муң километр маннаанынга деңнежип турар. Ооң-биле кады моторларның күүзү улгатканы, одалга чарыгдалы эвээжээн.

Чедип алдынган түүлдерге маажыргавайн, ярославльчилер шимчедикчилериниң ур ажылдаарын улам узадырынга чаа аргаларны дилеп турарлар. Олар болза ийи тактылыг шимчедикчилериниң моторесурузун ең чоокку чылда ам-даа муң шакка көвүдедирин шиитпирлээннер, ынчаарга дөрт тактылыг моторларның моторесурузун 1965 чылда дөрт муң, а ооң дараазында чылда — беш муң шак чедирерин шиитпирлээн. Ол чорук үүгле 1963—1966 чылдарда-ла улус ажыл-агыйынга 80 миллион хире рубльди камнап алыр арганы бээр.

Белдирлерни, кезектерни улам болбаазырангайжыдар болгаш оларны бүдүрериниң технологиязын база улам болбаазырангайжыдар талазыбиле хемчеглерни заводта ажылдап кылган болгаш чедиишкиннии-биле боттандырын турар. Конструктор килдизиниң чанында ажылгал-шинчилел бюролун организастаан. Ооң соруглазы — ажыглал үезинде шимчедикчилериниң ажылын өөренип көөрү, моторнуң янзы-бүрү белдирлериниң болгаш кезектериниң эдилеттинер хуусаазын узадыр талазыбиле саналдарны ажылдап кылыры болур-дур. Элээн каш хоорайларның автоажыл-агыйларының чанында ук заводтан тургускулаан салбыр черлери база ол соруглаганы күүседир, ынчаарга тускай эртемниглер болза ол салбырларга шимчедикчилериниң ажылын үүгле өөренип көөр чүве эвес, харын база моторларның техниктиг ажаалгазының аргаларынга кадрларны өөредиринге чедир, автоажыл-агыйларның ажылдакчыларынга ындыг эргежок чугула дузаны көргүзөрлер.

Заводка продукцияны комплексилиг сайзырангайжыдарынга инженер-албаны улуг рольду ойнаар. Бүдүрүлге чаа-чаа лабораториялар-биле — одалганың болгаш үстээриниң, электротехнологиянын, турбонагнетательдериниң болгаш өске-даа түүлдернин лабораториялары-биле четчелеттинген.

Чедип алдынган түннелдер — заводтуң партия организациязының кылган улуг ажылының үре-түннели. Партия организациязы бодунун масса-политиктиг болгаш организастыг ажыл-чорудулгазы-биле бүдүрүп турар моторларның эдилеттинер хуусаазын узадыр талазы-биле ажылга коллективтиң кежигүн бүрүзүнүң идепкейлиг киржирин хандырып турар. Цехтерге болгаш салбырларга бо айтырыглар талазы-биле беседаларны, лекцияларны чорудуп турар, көскү агитацияны эжижиткен, хөй митражтыг солун «Моторесурс — бир айтырыг ол» дээн ат-биле кылыгларның шынарын бедидер талазы-биле ажылдың чоруп турарының дугайында материалдарны доктаамал парлап турар.

Партия организациязы ажылчыннарның, инженерлериниң, техниктериниң болгаш албан-хаакчыларының чогаадыкчы кижеиишкиннерин ең чугула айтырыгларны шиитпирлээринче углап, бүгү-ле чаа, деңнелдиг түүлдерни шиитпирлии-биле деткип турар. Заводта техниктиг конференцияларны, продукцияның шынарын көөр талазы-биле хөй-ниитиниң көрүлделерин чоруткулап турар. Бо чылын, ындыг көрүлденин үезинде ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар болза кезектериниң база белдирлериниң конструкцияларын болгаш оларны белеткээриниң технологиязын улам эжижидип турар муң ажыг саналдарны киирген, 800 ажыг саналдарны бүдүрүлгеге нептереткен.

Шимчедикчилериниң шынарын, идегелдиин бедидер болгаш ооң эдилелиниң хуусаазын узадыр талазы-биле ажылга администрациянын ажылчорудулгазын контрольдаар талазы-биле партия комитединиң комиссиязы улуг идепкейлиин көргүзүп турар. Цехтерде ажылчын чер бүрүзүнде технологияны сагыш турарын хынаар талазы-биле «Комсомол прожекторунун» кижилери ажылдап турар.

Ярославльдиң мотор заводунун коллективиниң бо дуржулгазын Россия Федерациязының бүдүрүлгелериниң нептередирин СЭКП-ниң үлетпүр обкомнарынга болгаш крайкомнарынга СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозу сүмелээн. Шимчедикчилериниң идегелдиин бедидер база оларның эдилелиниң хуусаазын узадыр талазы-биле мотор бүдүрер заводтарның удуртукчуларының семинарын Ярославльдиң мотор заводунга чорударын РСФСР-ниң Улус ажыл-агый чөвүлелинге болгаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Эртем-шинчилел ажылдарын таарыштырып каттыштырарының Күрүне комитединге хүлээткен. (СЭТА).

Кабулдуң «Гази» стадионунга найыралдың митингизи

КАБУЛ. (СЭТА). Октябрь 13-те хүнүнүң ийиги чартында Кабулдуң «Гази» стадионунга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневке алдар болдурган хамааты хүлээп алыышкын — митинг болган. 20 муң көрүкчүлер олурар олуттуг стадионга кижилер долдур олурупкан. Стадионга сыныайн барган кижилер стадионнуң ноогунда кудумчуларда тургускан радионун чанынга чыглып келген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтиң болгаш ону үдеп чоруур кижилериниң олурганы чыскаалган машиналар стадионнуң чанынга чедип келген. Совет хүндүлүг аалчыны Афганистанның премьер-министри Мухаммед Юсуф, Кабул хоорайның даргазы доктор Мухаммед Асгар уткуп алган. Л. И. Брежнев көстүп кээрге диңмиттиг адыш часкаашкыны чаңгыланып үнген болгаш «Афган-совет найырал делгерезин!», «Афганистан биле Совет Эвилели делгерезин!» деп йөрээл салыышкыннары дыңналып турган. Адыш часкаашкыны каш минуталарда үргүлчүлээн.

Премьер-министр М. Юсуф чыыл-ганнарга Л. И. Брежневти танытыргаан. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазынга байыр чедирип тура М. Юсуф болза Л. И. Брежневтиң аян-чоруу Афганистан биле Совет Эвилелинин аразында шагдан бээр туруп келген найыралчы болгаш чаагай кожа-хелбээ харылзааларның быжыгарының болгаш калбарарының оруунга база бир базым болур дээрзинге бүзүрелин илергейлээн.

Совет хүндүлүг аалчыга Кабул хоорайның даргазы Мухаммед Асгар база байыр чедиүген. «Совет кижилери Кабул хоорай болгаш кабулчулар үректиң ханызындан хүлээп алырынга кезээде белен дээрзин бүзүредирин күзээн мен» деп ол чугаалаан.

Мухаммед Асгар Л. И. Брежневке сөс берген. Стадионга адыш часкаашкыны, совет-афган найыралга, совет улуска алдар болдурган йөрээлер салыышкыны база катап динмиреп үнген.

Совет Эвилели биле Афганистанның аразында найырал барык чартык чүс чыл мурнунда тургустунган дээрзин Л. И. Брежнев чугаалаан. Ийи чурттарга берге, ынчалза-даа маадырлыг үеде аныяк Совет республика Афганистанга найыралчы холун сунуп, ооң хамаарышпас чоруун бүгү күрүнелерден ең баштай хүлээп көрген. Афганистан аныяк Совет күрүне-биле дипломаттыг харылзааларны баштай тургускан база бир күрүне болур. Ол үеден эгелээш амга чедир бистиң чурттарывыс бүзүрежир болгаш эп-сеткилин каттыштырар ёзу-биле бот-боттарын билчиштурар.

Совет Эвилелиниң болгаш Афганистанның найыралчы харылзаалдарының үндезинде түр үенин кандыг-бир тактиктиг бодалдары эвес. Бистиң улустарның бот-боттарының эрге-ажыктары кирип турар деп, оратор ооң ыңай айыткан. Чогум-на харын совет-афган найыралдың үндезини ында. Совет Эвилели болгаш Афганистан тайбынче болгаш тайбың кады ажылдажылгаже ниити чүткүлдүг. Олар боттарының харылзааларын бот-боттарынга бүзүрежир болгаш бот-боттарының тускай дөгүннаашкынын хүндүлеп көөрүнүң ёзузунга, улус бүрүзүнүң кузээнибиле чурттаар эргезин хүлээп көөрүнге тургузуп турар.

Афган улус кайы хире чүткүлдүг ажылдап турарын бис көрүп турар бис деп, Л. И. Брежнев демдеглээн. Бистиң күрүнелеривистиң экономиктиг кады ажылдажылгазының түннелинде Афганистанның экономиказының үндезиннерин тургузарынга ажыктыг үүлдерниң кирип турарын демдеглээри бистерге таарымчалыгдыр.

Бистиң социалистиг күрүневис хамаарышпас чорукту быжыглаарының оруу-биле, национал экономиканы тургузарының оруу-биле бар чоруур улустарга дузалаарын бодунуң хүлээлгези кылдыр кезээде санап турар деп, оратор демдеглээн.

Бистиң садыг харылзааларывыс быжыы-биле тургустунган. Садыг, ыалдыгыя ону бир эвес бот-бодунга ажыктыг болур чоруккa болгаш пайыралчы кады ажылдажылгага тургузар болза, улустарны чоокшулаштырып турар. Чогум-на харын бистиң чурттарывыстың аразында садыг ындыг болуп турар. Ынчангаш сөөлгү 10—12 чылдарның дургузунда совет-афган садыгның 18 катап өскени таварылга эвес. Совет Эвилели Афганистанче станоктарны болгаш машиналарны, нефть продуктуларны болгаш металлды, автомобильдерни болгаш дерилгени чорудул турар. Совет-афган садыгның амгы тургузуу Афганистанга ажыктыг, чүге дээрге, бодунуң национал үлеттүрүн тургузарының чугула сорулгаларын шиитпирлээринге аңаа дузалап турар.

Москва Керээзинге хамаарыштыр Л. И. Брежневтиң чугаалааны: керээнин дайзыннары чүүү-даа чугаалап турза, шынныг үүл чүдел диже, ук кереэ тайбың талалакчыларының чугула чедиишкини база дайын агрессиязының күштеринге согуг болуп турарында. Ам кол үүл—чедип алдынган үүлдерге доктаавазында, делегей байдалын үзем ынай экижиддеринге болдунар чаңгыс-даа арганы халас эрттирбезинде болур. Термоядролуг делегей дайынының айыылын чавырылдырып турар улам чаа-чаа базымнарны чедип алыр ужурлуг. Афганистанның чазаанын чорудун турары нейтралитеттин база шерег блоктарынга киришпестин политиказын Совет Эвилелинде бедин-биле үнелеп көрүп турар деп, оратор үргүлчүлеп чугаалаан. Ындыг политиканың ачызында Афганистан делегейге улуг хүндүлелдиг болуп турар. Ындыг политиканы чорударынга улуг чедиишкиннерни Афганистанның чазаанга болгаш улузунга сагыш-сеткилдин ханызындан күзеп турар бис.

Совет чазактың баштыны Никита Сергеевич Хрущевтуң Афганистанга, хаан Мухаммед Захир Шахтың Совет Эвилелинге кылган кайгамчык аян-чоруктары совет-афган найыралдың быжыгарынга онза ужур-дузалыг болганын Л. И. Брежнев демдеглээн.

Л. И. Брежнев бодунун чугаазын мындыг сөстер-биле дооскан: Совет-афган найырал бистиң улустарывыстың чаагай чоруунга болгаш бүгү делегейге тайбың дээш быжыгып база хөгжүп турар болзун!

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазының чугаазын динмиттиг адыш часкаашкыны, афган-совет найыралга, Совет Эвилелинге, ооң тайбың кожа-хелбээ дөгүннаашкынның ленинчи политиказынга, улустар аразында найыралга алдар болдурган йөрээл салыышкыннары каш удаа үзе кирип турган.

Афган найысылалдың чурттакчыларының Совет Эвилелинин төлөөзи Л. И. Брежнев-биле ужуражыышкыны кожа турар ийи күрүнелериниң—Совет Эвилелиниң болгаш Афганистанның быжыгып турар найыралының уттундурбас көргүзүү. Совет чазактың баштыны Н. С. Хрущевтуң 1960 чылда ол-ла «Гази» стадионга чугаалаан: «Совет Эвилели биле Афганистанның аразында бедик даглар бар, ынчалза-даа олар бистиң улустарывысты башкаладырбайн турар. Бижиниң найыралы ең бедик даглардан бедик болган туруп болур» деп сөстериниң чайынчак бадыткаашкыны болган.

Алдын медаль

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак эртемденнерниң дээди шаңналы — «Эртемниң хөгжүлдезинге болгаш нижи төрелгетенниң мурнунга ачы-хавыяалары дээш» деп алдын медальды ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи академик М. В. Келдышке тывыскан.

М. В. Келдышке медальды тывыспышаан, Чехословакияның эртемнер академиязының даргазы Ф. Шорм амгы үениң эртемин хөгжүдеринге М. В. Келдыштиң кайгамчыктыг ачы-хавыяаларын онзалап демдеглээн. Бедик шаңнал дээш үүректиң ханызындан өөруп четтиргенин академик М. В. Келдыш илергейлээн.— Ол шаңналды совет эртемниң улуг ролюн болгаш ужур-дузазын чехословак эртемденнериң үүлдүгзүнүп көргени кылдыр көрүп тур мен — деп, академик М. В. Келдыш чугаалаан.

Италия Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы мындаагылар дээргги Джованни Леонеге

Рим хоорай.

Беллуно можуга болган халаптың түннелинде итали улуска таварышкан аар качыдал-биле холбаштыр ханы кажыдалды хүлээп алырын болгаш совет улустуң база Совет чазактың аажок сагыш човаашкынын качыгдалга таварышканнарның өг-бүлелеринге болгаш төрелдеринге дамчыдарын диледим.

Н. ХРУЩЕВ,
ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы.

Москва, Кремль.
1963 чылдың октябрь 13.

Эш Елена Дмитриевна Стасовага

Силерниң тозан хар харлаан хүнүнерде, Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының ең хоочун кежигүнү, көскү хөй-ниитичи болгаш политиктиг ажылдакчы Силерге СЭКП Төп Комитеди үүректиң ханызындан байырны чедирип тур.

Үр чылдарда чурттап, чаагай кадыкшылды болгаш коммунизмниң чаагай чоруунга моон соңгаар-даа үре-түннелдиг ажылды Силерге бүгү сагыш-сеткилдин ханызындан күзеп тур бис, эргим Елена Дмитриевна.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

* * *

Эш Е. Д. Стасованы Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун

ЧАРЛЫЫ

Коммунистиг партияның болгаш Совет Күрүненин мурнунга ачы-хавыяазы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр тозан хар харлааны-биле холбаштыр эш Елена Дмитриевна Стасованы Ленин ордени-биле шаннаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1963 чылдың октябрь 14.

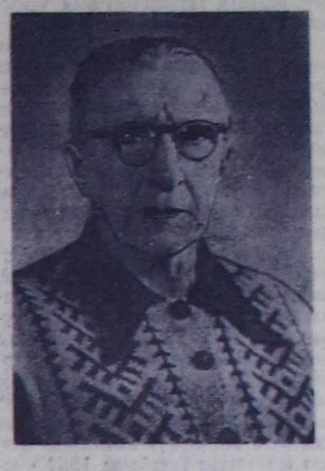

Е. Д. СТАСОВА.

Көдээ ажыл-ажый ажылдарының ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Аңгыс аңдарылгазының сөөлгү беш хонуу чоруп турар. Республикада ооң планы ам 50 хуу хире күүсеттинген. Элээн хөй ажыл-агыйларда ол ажыл бедик темпи-биле чоруттунган. Каа-Хемниң «Тиилелге», Таңдының «Революцияның чалбыыжы» колхозтарында, «Найырал», «Тиилелге», «Өөк» совхозтарда аңгыс аңдарылгазынга ажылдаан кижилериң күш-ажылын эки организастаан. Ылаңгыя «Тиилелге» болгаш «Революцияның чалбыыжы» колхозтар келир чылын черни чазын удур аңдарып тарыырындан шуут чайлааннар. Балгазынчылар чер белеткелин ам доосканнар, а Ильинчилер сөөлгү 100 гектарны аңдарып турарлар.

Дуржулга станциязында чер белеткелин эрткен чылдагызындан дээре чорудуп турар. Эрткен чылын аңаа 8 муң гектарны чайын болгаш күзүн аңдарган турган болза, ам 11 муң гектар белеткеттинген болгаш уламчылап турар. Ажыл-агыйның удуртукчулары октябрь 20-ге чедир ам-даа 2 муң ганы аңдарар деп планнаан. Ол соруглабиле 30 ажыг тракторну аңгыс аңдарылгазынга тургузуп, ажылды ийи эзлчег-биле организастаан.

«Найырал» совхозта байдал илези-биле өскерилген. Бир эвес бо чылын чаа-хөлчүлер тарылганың үштүң ийи кезиин чазын удур аңдарып тараан болза, 1964 чылда совхоз тарылганы чүгле чайын болгаш күзүн аңдарган черлерге чорудар аргалыг болуп турар. Аңгыс аңдарылгазының планы ам барык 100 хуу күүсеттинген.

Ындыг болза-даа республиканың хөй-хөй ажыл-агыйларында аңгыс аңдарылгазының зң чугула ужур-дузазын ам-даа чедир кербейн турар. Бии-Хем районнуң «Хадың», «Тиилелге», «Искра» колхозтарында келир чылдың дужудунун дугайында сагыш салбайн, механизаторларның күш-ажылын багай организастап турар. Чижээ, «Тиилелге» колхозта механизаторлар бир хонуктун дүн-хүн дургузунда ажылдаар, а өскелери дыштаныр деп, артельдиң баштаар чери шиитпирлээн. Ооң түннели мындыг чавыс болган: бир тракторга хонукта ажылдап кылыышкын үүгле 5 гектар. Ол ындыг турда Таңдының «Революцияның чалбыыжы» колхозунга механизаторлар эзлчег санында 7—8, а харын-даа 10 гектар чедир аңдарып турган.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы», «Октябрь 30 чылы», «Кызыл тук» колхозтарында аңгыс аңдарылгазын далаш чок чорудуп турар.

Чай каңдаашкынныг болган, хөй-хөй ажыл-агыйлар эвээш мал чемнери белетизээн. Ам фермаларже тонна сиген, саваң, будук-бүрү чемнер бүрүзүн сөөртүп чедирер херек. Ындыг турбуже шелдерде саваңны ам-даа ажаап албайн турар черлер бар. Барыын-Хемчик районда 6 муң гектар шелдүң саваңы ам-даа ажаап алдынмаан, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш Таңды районнарда, «Тиилелге», «Межегей» совхозтарда болгаш өске-даа ажыл-агыйларда саваңны камнавайн турар.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлге оран-саваларынга хереглээр элээн хөй чаа чырыткылыг приборларны Бүгү-эвилелдиң эртем-шинчилел чырыткы-техниктиг институдунга ажылдап кылган. ооң аңгыда Көдээ ажыл-агый электрижилгезиниң Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институду-биле кады малдарны болгаш куштарны херел-биле хереллдээр чаа аппаратты тургускан.

ЧУРУНТА: көдээ ажыл-агый чырыткызын ажылдап кылыр бөлүктүн удуртукчузу инженер В. И. Демчев биле бөлүктүн улуг инженери Н. И. Ершова оларның чаа чырыдыычыны хынап турары.

Фото С. ПРЕОБРАЖЕНСКИЙНИИ СЭТА-ның фотохрониказы.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ БОТТАНЫЛГАДА

Тараа дээрге бистиң Төрээн чуртувустуң күчү-шыдалы, байлакшылы дээрзи кымга-даа билдингир болгай. Оны хензиг-даа чидириг чокка ажаап ап, кандыг-даа үрелиишкин, төтчеглээшкин чокка кадагалап камгалаары дээш база шак ол онза чүгула байлакшыл эртинени төтчеглээр, оорлаар, багай ажаап кадагалаар чоруктар-биле шыңгыы демиселди чорудуп турар. Ындыг турбуже бистиң чамдык ажыл-агыйларывыс, оларның удуртукчулары тарааның улуг чидириин болдуруп, ооң ажаалда хайгааралынче кичээнгей салбайн, улуг буруулуг хөреткерни кылып турар.

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының төп шаңында хөй тараа изип, үрелип турар, ол салбырның болгаш совхозтуң удуртукчулары олче кичээнгей салбайн турар дугайында медээ партия-күрүне контролюнуң Барыын-Хемчик комитединге келген. Ол медээ ёзугаар чеде бээривиске Бижиктиг-Хая салбырының төп шаңында «Скала», «Мильтурум-553» деп сорттарлыг 64 тонна кызыл-тас аажок изээн болду. Шынында ол тарааны үрезинге хереглээр ужурлуг турган. Ам ол 64 тонна тарааны үрезинге хереглээриниң кандыг-даа барымдаазы чок болуп изээн, ону күрүнеге дужаар аргажок болуп үрелген. Ол ышкаш ол шаңда 200 тонна тараа база-ла адаандан изип турары хынында үезинде илереён.

Тарааның изээн, үрелип баксыраан чылдагааны чогум чүдеп болганыл? Салбырның удуртукчулары болгаш ында агроном Буянов, шаң эргелекчизи Кара-Сал шак ол шык тарааны кургадыр дугайында кандыг-даа хемчег албаан. Тарааны арыглап, саарыш, кургадыр техникалар шаңда кандыг-даа ажыглал чокка анаа чыдып турган. Тарааны кургадып, арыгаарарына хүнде 30—40 хире ажылчын анаа ажылдаар ужурлуг турган болза, херек кырында хүнде аңаа каш-ла кижилер ажылдап, оларның канчаар ажылдап турарының контролюн чорутпайн турганындан ажылдың булуукчулуу кончуг чавыс болган. Тараа изээн дугайында медээни партия-күрүне контролюнуң комитединге дыңнадышканын дыңнааш, салбырның удуртукчулары ам харын дүвүреп, «думчукка тулганда быаза сугжу» дээн ышкаш ол изээн тарааны кургадыры-биле октябрь 7-де ол шанче 4 кижини чоруткан, оларның ийизи 74 харлыг болгаш 68 харлыг ирейлер, бирээзи 15 харлыг бичии оол болган. Ол шаңда дыка хөй тараа кудуруун оваалай эшкилеп каан. Шынында ол кудуруктуң хөй кезии арыг чаагай кызыл-тас болуп турар, ол ышкаш довурак-доозун-биле холужуп калган.

Бижиктиг-Хая шаңында үрелип, изип чыдар тарааны кургадып, соодар дугайында айтыышкынны күрүне контролюнуң комитеди бээрге салбырның болгаш совхозтуң удуртукчулары ам кээп дүвүреп, хөй кижи күжүн ынаар октаан. Ол-ла шаңда 20 тонна картошка чартык ай дургузунда овайтыр төп каан хевээр чыдып турда, ону инектер чип, соокка доңгаш шуут үрелип эгелээн турганы хынналдаан илереён. Ол ышкаш 70 тонна картошканы канчаар-даа аажок тыпкыш черде уруп каап, аңаа кижи эргилип шимчээри безин берге.

«Барлык» совхозтуң чолаачызы Кайгал-оол шаңдан 565 кг тарааны чүдүргеш, сайгарылга базазының чедирери-биле хап чоруткан. Сайгарылга базазынче баар орукка халдыш олурда чүгле дээрде шаштыккан күү доозун көстүп, машина-даа ужуктуруп-ла олурган. Девиржиткен чолаачы Кайгал-оол базага хап келгеш, көөрге чүдүруп алган тараазы шуут чок, кузов куруг болган. Дедир барыш көөрге шаң-биле сайгарылга базазының аразында орук дургаар хоор сарыг тараа төктүп калган, чыып алыр кандыг-даа аргажок болган.

Изээн тарааны амгы үеде кургадып, соодарынче хөй кижи күжүн болгаш техниканы угландыргаш, Үрелген картошканың өртээн докааткаш, ону буруулуг кижилерден төледирин партия-күрүне контролюнуң район комитеди совхоз дирекциязынга дааскан, ол ышкаш 565 килограмм тарааны харыысалга чогу-биле орук дургаар төккен чолаачы Кайгал-оолдан ол тарааның өртээн төледирин шиитпирлээн.

Хөй тарааны изиткен буруулуг кижи, шаң эргелекчизи Кара-Салды суд черинче шилчиткен болгаш совхозтуң кол агроному Кожушкога, совхоз директору Макальскийге, салбырда агроном Буянов оларга партия-күрүне контролюнуң район комитеди эң сөөлгү доңгулда берген.

Күрүненің хөй тараазы изип, чугула үнелиг культура картошка төтчегленгенин, үрелип турда совхозта партком секретары Өлчей кандыг-даа хемчег албаан.

Хөй акша-хөрөнгини чарыгдап турган, улуг күжениишкин-биле белеткеп алган мал чеминиң ажаалда хайгааралы «Барлык» совхозта кончуг багай болуп турар. 7 тонна сигенни оор алган, амгы үеде 6 сараатты мал чип турар. Ол ышкаш совхозтуң тараа шөлдеринде саваның ажаалдазы база-ла багай. Эткен чылын ол совхоз малга четчир санныг сигенни белеткеп албайн, биче белеткен алган сигенин база-ла хайгааравайн, малга чиртип, оорга алзып турганындан кыш ортузу четпейн чорда-ла мал чеми төнүп, хөй баш мал каражалыг болган болгай. Бир эвес сигенни болгаш өске-даа мал чемнерин кыштагларга дүрген чедирип, ону эки ажаап хайгааравас болза, эткен чылдың четпестери база катап болу бээр дээрзин эштер Макальский, Өлчей утпас болза экидир. Совхозтуң кол зоотехниги Мөңге мал чемнерин хайгаарап кадагалаарынче кичээнгейни шуут кошкаткан. Сиген оорлаан оорларны илереткеш, районнуң шагдаа килдизинче киирген турбуже, шагдаа килдизи мынчага дээр кандыг-даа хемчег албаан.

Т. СТАЛ-ООЛ,
районда партия-күрүне контролюнуң даргазы.
Т. КЫЗЫЛ-ООЛ,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

УЛУГ ЧИДИРИГЛЕР, ООҢ БУРУУЛУГЛАРЫ

Чарыштың бирги одуруунда

«Улуг-Хая» совхозтуң саанчылары Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжына киргеш, Төрээн чуртка сүт бүдүрерин улам көвүдеп турар. Совхозта беш сүт-бараан фермаларының үжү коммунистиг күш-ажыл коллективиниң адын чедип алыры дээш демисежип турар.

Бо чылдың эткен тос айларының түңнелинде чарыштың бирги черин Дөң-Терек фермазы эзлээн. Коммунист эш О. Төмүр-ооллуң удуртканы ол ферма чылда 1000 центнер сүт бүдүрер хүлээлгезин 120 хуу күүсеткен азы пландан 203,7 центнер хөй сүттү сагган. Ооң түңнелинде коллектив күрүнеге 660 центнер сүттүң орнунга 680,5 центнерни киирген азы сүт садарының чыл планын хуусаа бетинде 104 хуу күүсеткен.

Чарыштың мурнуку одуруунда ол ферманың коллективи бодунуң аргаларын болгаш курлавырларын санап көргеш, чыл төнчүзүнге чедир пландан ажыр 340 центнер сүттү күрүнеге садарын хүлээнген.

Коллективте мурнакчыларның саны улам-на көвүдеп, сүттүң саалдазы чайгы хүннерден өдулаавайн гурар. Чижээ, Александр Самбүрээ тос айларда 20 инээниң бирээзинге онааштыр 1340 кг сүттү сагган. Ол ышкаш Долгар Дамбаа 20 инектен ниитизи-биле 22002 кг сүттү сагган. Ажыл-ишке үлегерлиг малчыннарны ферманың кайы-даа ажыл участокторындан хөйну илередип болур.

Дөң-Терек сүт-бараан фермазының кызыка белеткели багай эвес. Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы белектиг, улам-на бедик көргүзүглүг ужуражыры дээш малчыннар соруктуг, чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдан турар.

О. ТАВАА.

КЫШТАГЛААШКЫНГА БЕЛЕТКЕЛДЕР

Кыш келген, белеткел чок

Чайгы ажылга кыжын, а кышкызынга чайын белеткеп болгай. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары ындыг эвес. Кышка белеткелди частан эгелеп организаставайн, хар шуут-ла киир чаап кээрге дүвүреп эгелээр. «Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырында байдалды маңаа чижекке айтып болур.

Салбырның 4000 ажыг хоюн бо чылын бригада хевириинге эде организастаан, ооң төвү ам-даа шиитпирлеттинмээн, дөрт кодан хойнуң кыштаа бо хүннерге чедир белеткеттинмээн. «Думчуунга келгенде быаа сугжу» дээн ышкаш, салбырның эргелекчизи эш М. Бегзи, парторганизация секретары эш Дугаржап, зоотехник эш Е. Абрамова олар Мугур-Саадакта, Даштыг-Кожагарда, Хос-Дытта болгаш Борбак-Арыгда кыштаг белеткээри-биле ыяш дүжүртүп эгелээн.

Кыш удур далаштыг кылган ажылдың шынары багай болуру. ол ыяштан белеткээн доң кажаа малга таарымча чогу билдингир. Оон чайлаар арганы будун чайның дургузунда канчан боданмаан чүве ийик.

Төрүлге үезинде 2000 хойнуң кезиин Арыг-Бажында инек фермазынга кыштадырынче аргажоктуң кырындан албадаттырган. Оон ынай 500 ажыг инек Хендергениң Адыр-Сыра, Могай-Аксы чайлагларында хевээр, ол коданнарны кяна кыштадыры билдинмес, кышкы кажаа чок хевээр.

Саар инектиң Кесте 200 баш киирер даш кажаазы бар болза-даа, 250 ажыг быазааның (мурнунда хаван турган) саман кажаазы амдыгаа чедир септеттинмээн. Оймакта хаван фермазында байдал оон-даа берге, ында 1200 башка даш кажааны багай дерээнинден, одалга системазын кылбаанындан хаван ооддары ам безин массалыг хорап турар апарган.

Салбырның малы ол хире хөй турда белеткеп алган сигени чүгле 370 тонна, силос планы база ыракта чедир күүсеттинмээн. Ажыл-хереки эки организастаан болза, сиген-биле бүрүн хандыртынар арга турган. Ол ышкаш саваң болуп сараатгаарынче кичээнгей салбаан. Баштайгы эзлчегде ажаатты́нган муң ажыг гектарның саванын аңгыс-биле кады андарыпкан чорук ол дугайын тодаргай хереченлеп турар.

Ниитиниң мал ажылында удуртулганың шак ындыг кошкак тургустуганы-биле салбыр бо чылын күрүнеге 261 тонна эт белеткээр турган, чүгле 100 тоннаны киирген, дүк планын база-күүсеттээн. Ол ышкаш 60 тонна сүт садар хүлээлгезинден октябрь 10-га чедир чүгле 18 тоннаны киирген. Шак ындыг байдал «Улуг-Хая» совхозтуң дирекция черин болгаш партия организациязын дүвүреттейн турары шын эвес.

В. БАИР,
«Шынның» тускай корр.

ЭКИ БЕЛЕТКЕНГЕН

«Тээли» совхозтуң Бай-Тал салбырының Даштыг-Тейде эш Х. Даржаа удурткан хойжу бригадазы кышка удур эки белеткенген. Бригада 400 тонна сиген белеткээр турган 8 тоннаны артыкка кылган. Оон ынай 107 тонна кукуруза силозу база салдынган. Бригаданың белеткеп алганы мал чемнери кыштагларда чедиртинген.

Бригаданың 4400 баш ажыг хоюнуң 16 коданнарының кажаалары-ның септелгези бүрүн кылдынган болгаш өдек, көржени аштаттынган. Мал чеминиң белеткелинге болгаш кышка удур септелгеге бригада кежигүннери малчыннар эштер Х. Баактыг, И. Ангыр-оол, Д. Намдай-оол олар идепкейлиг киришкеннер.

Эткен кышка үткүштүр бригада мал чемин эки белеткээнинден 400 ажыг хойну өдектен үндүрбейн азырап эрттирген. Бригадир Хертек Сенденмаевичиниң чугаалан турары-биле алырга, бо чылын 500 хире хойну азырап болурунуң аргазы бар деп турар.

А. АДЫГБАЙ.

Ховунуң ажыл-ишчилеринде

Бин-Хем районнуң «Хадың» колхозунуң механизаторлары келир чылдың часкы тарылгазынга белеткел кылдыр 2082 гектар күскү черни андарган. Трактористер ийи эзлчег-биле 7 тракторлуг ажылдап турар. Чер андарар нормазын олар 120—153 хуу күүседип келген. М. Молютин, С. Иргеклеп, М. Багай-оол хүн бүрүде 6,5 гектар черни андарар турган 8—10 гектар чедир андарып турар. Чер андарарының нормазын хүнде 120 хуу күүсеткен тракториске 2 рубль, 150—200 хуу күүсеткеннерге—3 рубль, 200 хуудан өрү күүсеткен кижиге—5 рубль акша төлевирин артель баштаар чери тыпсып бээр.

Тарылга шөлүнге чемишчидилге төгер ажылды колхозчулар чорудуп турар. Чолаачылар И. Кисилицын, М. Капустин олар өдек төгер нормазын ажыр күүседип турар. Колхоз өдек сөөртүрүнге 7 тракторну, 3 чүк машиназын быжыглаан.

С. ДАНГАА.

МАКТАНЫР ҮҮВЕ ЧОК

Барыын-Хемчик районнуң «Шекпээр» совхозунуң Дөң-Терезин салбыры мал ажылдыг. Ында 30 кодан шээр мал, 5 кодан мыйыстыг бода мал бар. Мал ажылынга улуг шылгалда болур кыштаглаашкын шуут эгелээриниң кырында келген үеде мал ажылдыг салбырның аңаа белеткели кандыгыл дээш көөрге, бо талазы-биле мактаныр чүве чок.

Салбыр сиген белеткелинин планын 75 хуу күүсеткен. 2500 тонна силос салыр турган, чүгле 104 тоннаны белеткээн. Малчын өг-буле бүрүзүнге 10 тонна сиген белеткээр онааалданы берген турган. Хойжу Чимит-оол 17 тонна, чылгычы Күр-Седи 15 тонна, инек кадарчызы Көкоол 12 тонна, хойжу Сайым биле өшкү кадарчызы Чамзырын 10—10 тонна сигенни белеткеп алганнар. Оон өске малчыннарның чамдыызы эвээш сиген кескеннер, бир чамдыызы, чижээ, Агбаан, Седен-Дамбаа, Успун, Кырынчык, Тас-Кара, Канныырбай олар кеңгүс сиген кеспээннер. Салбырда ийи хойжу бригадалар хереглелдиң чүгле 30 хуузу хире сиген белеткеп алган.

Кыштагларның белеткели кандыгыл? Чазын көшкен соонда кыштагларда немешкен чүве чок, чамдык малчыннар кыштагларына безин барбаан. Октябрь 1-ге чедир шээр малдың 30 кыштаанын 10-ну, бода малдың 2 кыштаа шуут септеттинмээн. Ам 5 кыштагны немей кылыр апарган. Салбыр 200 тонна өдек балер планныг турган, чүгле 30 тоннаны бөлген. Саваң белүүшкүну чүгле орту кирген. Ол ышкаш кыштагларже сиген сөөртүлгези база чер албаан.

Кыштаглаашкын дугайында айтырыгны ам чаңгыс шакта-даа сонгаарладып болбас. Малчыннарны, тудугжуларны болгаш өске-даа күштерни мал кыштаглаашкынынга бүгү белеткелди октябрьның ийиги чартында доозарынче мобилизастаза чогуур.

М. ЧҮЛЬДҮМ.

Дөң-Теректің саанчылары

Күрүнеге сүт садарының чыл планын чоокка үеде бүрүн күүседир дээш Дөң-Терек сүт-бараан фермазының саанчылары күжениишкиниг ажылдап турар. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырының бо фермазы сентябрьның эгезинге чедир 178 тонна 556 кг сүттү саган болгаш ооң иштинден 164 тонна 155 кг сүттү күрүнеге дужаган.

Фермада эки дидиртип турар саанчылар Х. Севилбаа, О. Алдынкыс, С. Таан кайызы-даа инек бүрүзүнден 1500 кг сүттү саап алган.

С. ӨПЕШ-ООЛ.

Фермага дузалажып тур бис

«Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг сес чыл школазының өөреникчилери Дөң-Терек сүт-бараан фермазынга боттуг дузаны чедирип, олар дыштанып хүнде фермага баргаш 3 тонна өдекти бөлгеш-хүлээдип берген.

Фермада саанчыларның амыыралчурттагазы, ажыл-ижи-биле өөреникчилер танышкан. Дараазында дыштанып хүнде өөреникчилер солун концерт көргүзери-биле фермага чеде бээр.

Ө. САТ.

Шефтээшкин

Торгалыг 11 чыл школазының коллективи чамдык дыштанып хүннери аңаа эрттирбейн, хөй-ниитиг дузалыг ажылды кылып турар. Маңаа ол коллективтиң сөөлгү бир дыштанып хүнде шеф организастаанының түңнели мындыг болган. Башкылар, техниктиг ажылдакчылар болгаш комсомолчу өөреникчилер үш аңгы звено болуп алгаш ажылдааннар.

Бирги звенода 9-ку классчылар, ажылчыннар школаның чем шыгжаар складының тудуунга ажылдаан, ооң даш ханазын салып доосканнар. Үшкү звенода 6—7 класстың өөреникчилери школаның спорт шелүн кылырынга ажылдааннар. Долгандыр хемчээли 250 метр бичии стадионну, хол бөмбүү, баскетбол ойнаар шелчүгештерни дескилеп, аштап доосканнар. Үшкү звенода 8-ки класстың өөреникчилери болгаш башкылар колхозтуң Көш-Теректe 2 га чиңге-тараазын чүлүп, Көк-Хаакта база 2 га хире картофельди ажааганнар.

Школаның коллективи мындыг ажыктыг ажылды моон соңгаар-даа кылыр.

Э. ШАГДЫР.
Өвүр район.

Самчыгдакчылар, оорлакчылар-биле демиселди күштелдирер

«Октябрь 30 чылы» колхозтуң ревизия комиссиязы (даргазы эш Захаров) артель баштаар черинің сапхөө, ажыл-агый чорудулгазын болгаш акша туткан кижилерни үргүлчү шыңгыы хынаалдага тургускан. Өртек-үнелиг материалдарның үчёдунда илереён четпестерни дарый чайладыр, учётту будулдуруп сандараткан, өртектиг чүүлдерни баксырадып, үрээн кижилерни харыысалгага киирер дугайында айтырыгларны колхоз баштаар черинің мурнунга тургузуп келген. Хыналда шыңгыырааны-биле сөөлгү үеде колхозтуң өнчү-хөрөнгизин самчыгдаар, оорлаар чоруктар читкен. Бо ажылга ревизия комиссиязының ролю улуг болган.

Ажыл-агый, албан чери, организация бүрүзүнге ревизия комиссияларының, хөй-ниитичи контролёрларның хыналда ажылы тода, дээштиг, бир дөмей боттуг чоруттунган турар чүве болза, ол черлерге самчыгдаар, оорлаар чоруктарның таварылгалары мырыңай болбайн барып болур. Ындыг-даа болза ревизия, контролёрларның хыналдазы чер-черде бир десги чоруттунмайн турар.

Суд, прокуратура, милиция органнарының болгаш хөй-ниитиниң бир чугула сорулгазы болза, социалистиг өнчү-хөрөнгениң самчыгдакчыларыбиле шыңгыы, эң-не шиитпирлиг демиселди чорудары болур. Оорлаашкын, самчыгдаашкыннар дугайында кылдынган анализ бистиң районда ындыг үүлгедиишкиннер эвээш эвес болганын тодараткан, оларның хөй нуруузу хереглел кооперациязының системазында болгаш колхозтарда болгулап турар.

Оорлаар, самчыгдаар чоруктарның үнүп турар кол чылдагааны болза, материалдыг, өртек-үнелиг үүлдерни харыылап турар кижилерни эки шилип албайн, оларның ажылын чогуур-биле контрольдавайн, инвентаризацияның шынары куду, чамдык ревизия комиссияларының ажылының багай болуп турарындан көстүр-дүр. Садыг организацияларының ажылының иштики хыналдазы кошкак тургустунган, садыг четкилеринде эзлээн хөй инвентаризация өрөнгей, кыры-биле чоруттунуп турар.

Колхозтарның чамдык ревизия комиссиялары самчыгдалдарны болдурбас дээш боттарының идепкейин көдүрбейн, өөр, самчыгдал үүлгедир чорукту баш бурунгаар чайладыптар аргалыг ындыг хемчегларни албайн турар. Хереглел кооперациязының, колхозтарның ревизия комиссияларының кежигүннери чамдык сан ажылдакчылары ревизия, инвентаризация, хыналда чорудуп турган үеде, ооң ажылынга ёзулуг ак-сеткилдиг киришпейн турар фактылар бар. Ынчангаш оорлакчы, самчыгдакчы кижилер ындыг ажылдакчыларны ажыглаашы улуг самчыгдалдарны, оорну үүлгедип туруп бээр-дир.

Каа-Хем райпозунуң белеткел конторазының директору турган Агаёнок Михаил Степанович албан-дужаалын, ревизия комиссиязының, райпонуң, респотребсоюзтуң контроль чок чоруун ажылап алгаш, кооперативтиң өртек-үнелиг эт-хөрөнгизин бодунга шиңгээдип ажыглаары-биле хоралыг чорукту үүлгедип турган. Агаёнок 1962 чылда чондан мал садып алырын организаставышаан, белеткелчи Р. И. Юрков-биле кем-херек үүлгедир харылзааны кылгаш, малдың дөңзизин мегелеп, квитанцияларга немей бижип турган. Ынчангаш Юрков 1500 рубль түңнүг кооперативтиң хөрөнгизин бодунга шиңгээткен, ол кемниг-херектиг белүк ону аразында үлежип ажыглаан.

1963 чылдың чазынында Агаёнок Эржей суурга картофель белеткелин чорудуп турган, белеткелчи М. Е. Носков-биле кемниг херек үүлгедиишкиниг харылзааны кылган: белеткеттинген картофельдің кырынга 1800 кг картофельди мегелеп немей бижир дугайында аңаа айтыышкын берген. Носков ооң айтыышкынын ажыглап алгаш, херек кырында белеткелге садып албаан 323 рубль өртектиг 3230 кг картофельди мегелеп, куруг, хоозун чүвени немей бижээн. Райпо бухгалтериязының чогуур учёт, контроль чогунуң ужурундан хоозун мегелеп бижиттинген картофельди Носковтуң кырындан үндүр бижээн. А 500 рубль түңнүг акша Агаёноктуң, Носковтуң карманында арткан.

Райпо даргазы Голубцовтуң, бухгалтер Кайгородовтуң думчуунуң адаанга ажылдап турган М. С. Агаёнок бодунуң эрге-хүлээлгезин ажыглап алгаш, белеткел конторазының бухгалтер албан-дужаалының немелде штады чок турбуже, мегечи Бычкованы ол ындыг ажылга хүлээп алыр дугайында айтыышкын үндүрген. Ол айтыышкынны ажыглааш улуг бухгалтер Можаева, бухгалтер Липихина ол албан-дужаалдың шалынын ап, аразында үлешкен турган. Олар 203 рубльди дурумге чөрүштүр алганнар.

Баштайгы истелгеден илерээни үүл дизе, М. С. Агаёнок мораль талазы-биле будулган, үргүлчү арагалаар кооперативтиң хөрөнгизин самчыгдаар кижи болган. Ийи уруглуг кадайлыг кижи хирезинде, сөөлгү 2 чылда өске ийи кадай-биле кады чурттаан. Агаёноктуң төлеп чок аажы-чаңы райпо баштаар черинге, профвилел комитединиң даргазы В. Михальченкога, партия организациязының секретары Куларовка билдингир турбуже, ооң дугайында кандыг-даа хемчег албайн келген. Райпода күш-ажылдың сагылга-чуруму куду деннелде турары таварылга эвес, чүге дизе, баштаар черниң, хөй-ниити организацияларының четпес ажылының түңнели-дир. Коллективте арагалаар чоруктар бар, ону чайладырының хемчеглери алдынмайн турар. Профвилелдиң кижизидилге ажылын боттуг чорударының улуу, харын Михальченко боду өг-буле амыдыралынга аморалдыг үүлгедигни кылган фактылар бар. Ол талазыбиле прокуратура, милиция органнары аңаа сагындырыгны берип келген.

Белеткел конторазының директорунга Агаёнок ажылдап турган үезинде, контроль чок чорукту ажыглааш, кооперативтиң хөрөнгизин, белеткээн көдээ ажыл-агый продуктуларын камгалалдыг тургузарынче мырыңай сагыш салбаан, ооң түңнелинде хөй продуктулар үрелип баксыраан, райпонуң когаралы кылдыр үндүр бижиттинген. Ынчангаш ол райпога беш муң рубль түңнүг когарал таварыштырган. Амгы үеде М. С. Агаёнокту, бухгалтер В. А. Можаеваны, склад эргелекчизи Г. В. Поповту болгаш белеткелчи М. Е. Носковту, Р. И. Юрковту истелге органнары кеземче харыысалгазынче киирген. Ревизия комиссиязы (даргазы А. Горбуль) райпо системазынга контроль чорутпаан түңнелинде, самчыгдалдарның болуп турганы ол.

Отчёт киирип турар кижилерниң кырындан өртектиг үүлдерни үндүр бижээнинің чылдагаанын ревизия комиссиязы хынаваан. Тодаргай харыылап турар кижилерниң буруузубиле үрелген бараанларны каража кылдыр үндүр бижээнинің актылары көвүдээн. Маңаа чаңгыс чижек: садыгжы Батурина «Коммунизмче орук» колхозтан 1 кг-ын 10 көпеекбиле садып алган морковуп ажылагыйжы эвес, багай кадагалаан ужурунда. ооң шынары баксыраан. Садыгжы ооң 1 килограммын чүгле 3 көпеекке садар ужурга таварышкан, 200 ажыг рубльдің морковуп үрелген болгаш ону садыгжының кырындан үндүр бижээнин прокуратура шын эвес деп көргеш, морковьту багай кадагалаан садыгжының бодундан үстүнде түңну төлеттирген.

Райпо, ооң садыг килдизинің эргелекчизи Г. Прончатов өртек-үнелиг үүлдерни харыылаар кадрларны шилип алыр, таарыштыр тургузар талазыбиле ажылды багай организастап турар. Суг-Бажының столоваязынга Воробьева, Максименко оларны хынавайн, садыг системазының ажылынга өөретпейн-даа райпо хүлээп алган. Баштаар черниң; ооң бухгалтериязының контрольдавайн турганының түңнелинде, кооперативтиң хөрөнгизин олар үргүлчү төтчегленгеш ажыглаар апарган. Үр эвес үениң дургузунда олар ажылдааш, кооперацияның 1000 рубль ажыг хөрөнгизин самчыгдаан.

1963 чылдың эгезинде райпо Г. Прончатовтуң саналын ёзугаар ларёк садыгжызынга назы четпээн, мурнунда каяа-даа ажылдап чорбаан, куш-ажыл дептери чок, Сарыг-Сеп суурда киир бижиттирбээн Валентина Шахматова деп уругну хүлээп алган. Ажылдаан үезиниң дургузунда ону кым-даа ажылга таныштырбаан болгаш хынавайн турган. В. Шахматова кыска үениң дургузунда ларёктуң 80 рубль түңнүг бараанларын бодунуң туразы-биле хереглекчилерге чэлиге берген болгаш кооперативтиң акша-хөрөнгизи —100 рубльди боду хуузунда шиңгээдип ажыглаан. Шахматова үүлгеткен хөрээн чажырар сорулга-биле ларёктан оорлаашкынын будулдуруп кааптар деп оралдашса-даа, истеп хынаар органнар ооң оозун илереткен.

Таңнылы камгалалы кончуг кошкак организастаттынган. Магазин, склад таңнылдарында куш-шыдалы кончуг четпес, улуг назылыг, эмин эртир кырган кижилерни тургусканы дүнеки таңнылы албанының шыңгыы харыысалгалыг негелдезинге дүүшпейн турар. Суг-Бажы суурда магазин таңнылы Сандаковтуң куш-шыдалы кошкак, ниити байдалы суларгай салдынчак болганда, дүнеки таңнылы хүлээлгени ол чогуур негелдезинге чедир күүседири берге, бо чылдың июльдуң эгезинде, дүне ол магазиниң бараанын оор алганы аңаа таварылга эвес, таңнылдың ниити кошкак байдалын ажыглааш, аңаа оор кирип турганы олдур.

Сарыг-Сеп суурда складтарның садыг объектилериниң таңнылы камгалалы багай тургустунган. Үш түс ажыг метр хемчээлдиг черде складтарже чоок бүгү садыг бажыңнарын, төп складтарны катай хаара чүгле чаңгыс кижи таңнылдап турар. Кожа-даа болза, аразы арай адырык объектилерни, бүгү садыг бажыңнарын чаңгыс кижи четче таңнылдап хайгаараары берге болгай. Ындыг байдалдыг болганда, складтардан биче ырак мөөң барааннар садар магазинден 600 ажыг рубль өртектиг бараанларны ийи катап оор алган.

Кооперативтин хөрөнгизин оорлаашы болгаш самчыгдааны дээш мурнунда шиитпирлиг чораан болгаш садыг системазының ажылынга бүзүрел чок кижилерни кооперацияның системазындан ырадыр талазы-биле райпонуң удуртукчулары Голубцов, Прончатов амдыгаа чедир ажыл чорутпаан. Кооперацияның хөрөнгизин самчыгдааны дээш мурнунда шиитпирлиг чораан 6 кижи ам райпонуң материал-харыысалгалыг албан-дужаалында ажылдап турар. Чижээ: райпо столоваязында материал-харыысалгалыг ажылды күүседип турар Сидорова, Головина олар мурнунда ол-ла райпонуң хөрөнгизин самчыгдааш шиитпирип турганнар. Бурен-Хемде садыгжы Кажакова, Суг-Бажы суурда столовая эргелекчизи Мельникова эткен үеде самчыгдал хөрээн үүлгедип, шиитпиргеш, хөрээн эрттирген кижилер-дир.

Материалдыг үнелиг үүлдерниң үчёдунуң талазы-биле райпо баштаар чери, ооң бухгалтериязы контроль-ревизия ажылын кончуг кошкак чорудуп турар. Даниловка суурда магазин эргелекчизи Джус өртек-үнелиг бараан-материалдарының инвентаризациязын үр үеде чоруттаан болгаш садып турар бараанларының өртээн дүүштүрбээн. Ол магазинге хыналда болганда, бараанларның, продуктуларның, ылангыя чигиниң өртээн бедиткеки илереён. Ындыг фактылар Гаврин, Батурина эргелекчилээн магазиннерде база бар болган. Ревизия комиссиязының кежигүнү Ф. Головко ажыл-агый хереклелери садар магазинге өртектиг үүлдерниң инвентаризациязын чорудуп турган үезинде даандырган ажыл-херекке ак-сеткилдиг эвес чоруун көргүскен болгаш өртектерни бедидип, садып алыкчыларны мегелеп, бодунуң артыкшылдарын чажырып турган Гаврине дузалаан.

Райпо баштаар чери кооператив хөрөнгизин камгалаар дугайында ажылдакчыларның ортузунга кижизидилге ажылын кошкак организастаан, лангыы комиссиязының ажылынга кичээнгей салбаан болгаш совет садыг чурумун үрээрлерни илередиринге хөй-ниитичи контролёрларны хандырар талазы-биле кошкак ажылдаан.

Колхозтарның ревизия комиссиялары баштаар черлериниң сан-хөө, ажыл-агый чорудулгазын хынаар талазы-биле дыка четпес ажылдан турар. «Октябрь 14 чылы» колхозтуң ревизия комиссиязының даргазы турган эш Бычкова артельдің сан-хөө, ажыл-агый чорудулгазын чаңгыс-даа хынаваан. Ревизия комиссиязының контроль чок чоруун ажыглаашы колхоз бухгалтери Голубцова 1962 чылдың төнчүзүнде болгаш 1963 чылда колхозтуң кассазындан 2000 ажыг рубльди самчыгдаан, ооң аңгыда бодунуң таныштарынга болгаш төреллеринге 3000 ажыг рубльди үлеп берген. Чогуур учёт, контроль чок турган ужурунда, Голубцованың буруузу-биле колхоз баштаар чери колхозчуларга эмин өртир хөй—20.000 рубльди авансы кылдыр үндүрүп берген. Амгы үеде Голубцованы болгаш оон-даа өскелерни кеземче харыысалгазында киирген.

Документалдыг ревизияны, өртек-үнелиг материалдарның инвентаризациязын чогуур үезинде шын чорудар болза, самчыгдаар, оорлаар чоруктарны баш удур болдурбайн барып болур болгаш харын-даа ындыг чорукту чиити-биле илередир арганы бээр. Ревизия, лангыы комиссияларының сорулгазы болза хөй-ниитичи контрольдуң комиссиялары-биле сырый харылзааны туткаш, ниитиниң хөрөнгизин оорлаар, самчыгдаар чоруктар-биле ең-не шиитпирлиг демиселди чорудары, совет садыгның корум-чурумун шыңгыы сагыыры болур.

Т. БАШЕВ,
район прокуроры.
А. ТИМОФЕЕВ,
байысаакты.

Каа-Хем районнуң Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинде № 1 хову бригадазының повары Людмила Николаевна Сартакова ажыл-ишчилерге хөй янзы амданныг чемнерни белеткээр талазы-биле дыка мергежээн. Поварның күш-ажылчы хүну кымдан-даа эрте эгелээр. Ажылдап чоруурларны эртенги чем-биле дүрген чемгергеш, ховуга аппаар дүштеки чемнерни белеткеп алыры ындыг белен эвес. Кежээки чемни белеткээрин база эртенден эгелээр ужурлуг.

Людмила Николаевна чугула харыысалгалыг кампания үезинде тараажыларны аъш-чем-биле хандырары чугула ажылдың бирээзи дээрзин эки билир. Ол бодунуң күш-ажылы-биле механизаторларның хүндүткелин чаалап алган.

— Чем эки-дир! Четтирдивис! — деп, механизаторлар чугаалаарга:

— Ажырбас! Чоруунар чогуп, үүлецер бүтүп — деп, повар харылаар.

ЧУРУКТА: оң талазында Людмила Николаевна Сартакова чаа хайындырган мунну хуваай кудуп тур.

Фотозу С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДҮНГЕ

«Найыралд» совхоз эрткен чылын чер аңдарылгазын багай организастаанындан 12 муң гектарны чазын үдүр аңдарып, часкы хову ажылынга биче эвес шаптыкты таварыштыган. Ол ышкаш тарааның чайгы ажаалдазын, ыланғыя суггарылданы четпес организастаан. Оон уламындан бо чылын совхоз чегенчиг чавыс дүжүгүү, гектардан ортумаа-биле үгле 2,6 центнер тарааны ажаап алган. Ол чорук совхозтуң күрүнеге тараа белеткээр хүлээлгеэин үзеринге чедирген.

Чер ажылында шак ындыг четпестерни катаптавас, келир чылын чаагай дүжүгүү өстүрүп алыр сорулга-биле совхозтуң тараажылары белеткел ажылын организастыг чорудуп турар. Бо чылдың дүжүдүнге эрткен чайын үгле 5000 гектар шөлдү аңдарып белеткээн турган, а келир чылдың тарылгазына октябрь 10-га чедир 13025 гектар черни чарып белеткээн.

Совхозтуң механизаторлары күскү аңгыс аңдарылгазын мурнуку кайы-даа чылдардан дээре чорудуп турарын онзалап демдеглээри өөрүнчүү. Оон иштинде Терезин бригадазының көргүзүүлери бедик болуп турарын онзалап айтыры чугула. Бригадир А. Сертип, механик А. Онапка оларның күш-ажылды шын организастап, техниканы бүдүргүкчүлүү ажыглаанының түңнелинде аңгыс аңдарарының онаалдазы ажыр күүсеттинген. Аймырлыг бригадазы база багай эвес ажылдап, октябрь 10-га чедир 4063 гектарны аңдарып белеткээн.

Совхозтуң бригадаларында чер аңдарарының өөлчег нормазын 150—200 хуу күүседип турар механизаторлар хөй. Терезинде эш Дуван-оол, Шанчыда эш Хуурак, Аймырлыгда эш Дамчат-оол болгаш оон-даа өскелерни чижекке айтып болур.

Хөрзүнүүң үнүштүүн улам бедиринге чемишчидилге улуг ужурдузалыг. Совхоз бо талазы-биле чамдык хемчеглерни база организастап турар. Чижээ, Аймырлыг бригадазы 145 гектарда минералдыг чемишчидилгени тараткан. Ол ышкаш Шанчы, Терезин бригадалары ындыг чемишчидилгелерни 10—10 тоннаны шөлдерде тараткан.

Чаагай дүжүгүү өстүрүп алырының бир чугула үндезини—үрезиндеп, ону четчири-биле белеткеп, эки арыглап алырындан кол хамааржыр. Бистің совхоз бо хүннерде тараа культураларының 1528 тонна, оон иштинде кызыл-тастың 1082 тонна үрезинин арыглап урган. Үрезин белеткээр, ону арыглаар ажылда быжыглаан звеноларның ажылы бо хүннерде кидин түлүк.

Бистің совхоз келир чылын Аймырлыгга 1500 гектарның, Терезинге 1200 гектарның шөлдерин суггарып тарыырын көрүп турар. Моокбиле кады ол черлерде улуг суггат бугаларын республиканың суг ажылагый чери куду шынарлыг кылып, оларны бүрүн ажыглалга киирерин дендии саладып турарын база айтыр херек. Чамдык уннарда сугнуң агымы хөлбектелчек турум, оон улам үрелир, арык-бугаларның төвүрүглерин багай кылганындан машина-техника кежиртинмес болуп турар.

Ажыл-херек бүрүзүн кижилер, кадрлар кылып бүдүрер болгай. Бо талазы-биле чамдык хемчеглер алдынган болзажок, бисте, ыланғыя механизатор кадрлар чедишпейн турар. Тракторларны 24 шакта үзүктел чок ажылдадыр ужурлуг, а бисте ийи эңлчегни хандырарына безин механизаторлар чедишпейн турар.

Эрткен чылын совхоз 21 трактористерни немей белеткээн, а бо чылын Балгазында болгаш Кызылда 30 ажыг кижини өөредип турар, олар ноябрьда доозуп келирлер. Ол талазы-биле негелденің улгадып турарын көргеш, совхоз төвүнге 50 ажыг дыңнакчылыг трактористер болгаш чолаачылар күрүзүп чоокку үеде ажыдарын белеткеп турар.

Часкы хову ажылынга белеткел талазы-биле улуг четпестер барын демдеглевейн эртип база болбас. Чижээ, чер аңдарылгазында оорталаар, кыдыра чарар чоруктар бо-ла илерээн тургулаар. Ону катап аңдарар чорук ажылдың бүдүргүкчүлүүн кудуладып турар. Ол ышкаш бо чылдың багай дүжүдүнге холбаштыр үрезинин шынары база чавыс, ону эки үрезин-биле солуур хемчеглер дыка хожудан турар.

«Найыралдың» тараажылары келир чылдың дүжүдүнге белеткелин улам экижитпишаан, Октябрьның байырлалынга, СЭКП Төп Комитединиң ам болур Пленумунга күш-ажылчы белеткиг ужуражырлар.

Р. ХУНАЙ-ООЛ,
совхозта партком секретары.

Оон ады хүндүлел самбыразында

Пассажирлер АТК-зының коллективинде чиик таксиниң чолаачызы Николай Незванцев күш-ажылга бодунуң кызымаккай чаруу-биле эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап ап турар. Чаа келген үеэзинде Николай күш-ажылга ынаан, сагылга-чурумнуун көргүзүп эгелээн. Николай бодунга хүлээп алган машиназын камныг эдилеп, удавайн мурнакчы чолаачыларның санынга кирген.

Чеди чылдың бешки чылының онаалдазын чедишкинниг күүседир дээш демиселге киргеш, Николай чыл планын 110 хуудан эвээш эвес күүседир деп хүлээнген. Эш Незванцев 9 айлар дургузунда 625 литр бензинни камнап албышаан, ол хүлээлгезин 133 хуу күүсетиен. Ол көргүзүг чиик такси чолаачыларынга ховар болур чедишкин болуп турар. Ол «Авария чок шимчээшкин» деп конкурска киришкеш, автотрестің хүндүлел бижиибиле шаңнаткан.

Николай Незванцев ажылдан хостуг үеэзинде бодунуң мергежилин улам бедидип, өөренип, эске эш-өөрүнге дуржулгазының талазы-биле дузалажып турар.

Бүдүрүлгениң мурнакчыларының бирээзи Николай Незванцевтің ады республиканың хүндүлел самбыразында база кирген.

И. ЦЕЛИЩЕВ.

Консультация

Тараа саваңын мал чеминге ажыглаар

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалы оът-сиген үнеринге таарымчазы хиреліг болганының ужурунда республиканың колхозтары болгаш совхозтары мал чемнери белеткээринің ажылын шудургу чорудуп туроа-даа, план чедир күүсеттинмейн турар. Ынчангаш чамдык ажыл-агыйлар тараа саваңын мал чемгерерінге хөйү-биле хереглээри чайлаш чок апаар.

Тараа саваның мал чемгерерінге канчаар ажыглаарга эки түңнелдерлиг болурун болгаш ону четчир хоолулуг кылдыр белеткээрін бо үүдге допчулап чугаалаксаан мен.

Мал чемгерерінге кандыг-даа тарааның саваңын ажыглап болур-даа болза, оларның хоолулуг шынары аңгы-аңгы болур. Чижээ, 1 кг сула 1 чемгерилге единицазынга дөнөжир болза, ону солуурунга чинге-тараа саваңы 2,5 кг, арбай саваңы 3,5 кг, чок болза кызыл-тас саваңы 5 кг негеттинер. Эки шынарлыг кылдыр ажааттынган саваңны алырга: бир кг чинге-тараа саваңында 0,41 чемгерилге единицазы, арбай саваңында — 0,36, кызыл-тас саваңында—0,22 чемгерилге единицазы бар. Эки ажааттынган шык сигенде 0,40-ден 0,46 чедир чемгерилге единицазы бар. Моон алырга харын-даа чинге-тараа саваңында чемгерилге единицазы сигенниндээзинден хөй ышкажыл. Ынчангаш чинге-тараа саваңы сигенден артык хоолулуг бооп турар.

Тараалар саваңының хоолу талазы-биле эң-не экизи чинге-тараа саваны, оон адаачга арбай, сула, кызыл-тас, эң-не кудуку шынарлыы вика, чочак-тараз, рис саваңы бооп турар.

Колхозтарның болгаш совхозтарның тараа шөлдерінде эң-не хөйү кызыл-тас, чинге-тараа, арбай саваңы болгай. Ынчаарга ам негеттинер үүве үүл дээрге, ховуларда бүгү-ле бар тараа саваңын амдыгаштан бөлүп, ажаап алыры болур ужурлуг.

Бистің чуртта мал чеминге миллион-миллион тонна саваңны болгаш шаң дүвүүнүң чемнерин чылдың-на ажыглап турар. Ындыг турбуже бистің республиканың колхозтары болгаш совхозтары саваңны ажыглавайн, хөйү-биле иридир, чыдыдыр кааптар, азы өртедиптер үүлдерин шыңгыы буруу шавар ужурлуг. Ону четче ажыглаар болза, дыка хөй мал чемнери камнаттынар болгаш хөй немелде эзтти болгаш сүүтү бүдүрүп болур.

Эки шынарлыг саваңны мал кандыг-даа холуушкун чокка кончуг хөөннүг чиир. Ындыг-даа болза ажыл-агыйга саваны хөйү-биле ажыглаар апарганда, ону чидиртингир болгаш хоолулуг кылдыр сайзырадып белеткээри чугула.

Сибирьнің хөй-хөй колхозтары болгаш совхозтары мал чеминге колдуунда-ла саваны ажыглап турар. Ындыг-даа болза саваны малга бөзрінің мурнунда болбаазырадып белеткеп алыр ажыл-агыйлар инектен хүнде ортумаа-биле 7—8 кг сүүтү саап алыр, а ону белеткевейн ол хевээр берип турар ажыл-агыйлар инектен ортумаа-биле 4—5-ле кг сүт ап турар. Белеткээн саваң-биле мал чемгерип турар ажыл-агыйларның малының дөнзизи безин кудулавас, олар харын кыжын-даа семирип, дөнзизин немеп турар.

Саваны малга бөзрінің мурнунда канчаар сайзырадып ап болурул? Аңаа хамааржыр үүлдер болза: үүрмектеп дооразы, сүтта чымчадыр шыгыдары, бус-биле чымчадыры, өске чемнер холууру болгаш химиктиг аргалар-биле хоолуаун бедидери болгаш оон-даа өске аргалар болур. Бо бүгү аргаларны хереглээрге саваңның хоолулуг шынары 20-ден 50 хуу чедир бедир. Ол аргаларның чамдыгын көрүп көөлиңер

Үүрмектей дооразы. Саваны мал чеминге ажыглаарда үүрмектей дооран бөзрі эң-не бөдүүн аргаларның бирээзи. Дооравазан саваны малга чидиртирге оон 20—30 хуузу бок бооп үне бөөр, а үүрмектеп каанда барык-ла чидириг чок ажыглаттынар. Дооран саваны шыгыдары, өске чемнер-биле холууру, химиктиг аргалар-биле сайзырадыры кончуг эптиг. Эмин эртир үүрмектей хөөрге база багай, инекке чидиртирінге узуну 4—5 см, аттарга болгаш хөйларга 2—3 см кылдыр дооран бөөр. Дооран каан саваны шыгжагга ажаарга үр үеде үрелбес, курган катпас болгаш тоглап чуурулбас. Саваны дооразырына ажыглаар машиналар болза: саваң-силос кезер «РСС-6», силос кезер «РСС-12», саваң-силос кезер «РСБ-10» деп хереклелдер болур. Эң-не эки машина болза мал чеми үүрмектөөр универсалдыг «ИК-Беларусь» болгаш Тартышниковтуң машинаазы. Оон аңчыдасаваң үүрмектөөрінге ажыглалдан үнген «МК-1100» деп тараа бастырар машинаны ажыглаап болур. Чамдык ажыл-агыйлар саваң дооразырына «С-6» деп комбайнны база ажыглап турар.

Саваны дооран алырын амдыгааштан, саваң улуг шык чок, хар холушпаанда кылып албас болза хоржок. Үүге дөөрге хар холуктуг саваны дооразы, уруп каарга шыгаан дооран үрелир. Аңгы-аңгы саваңнарны холуй дооран каарга мал кончуг хөөннүг чиир. Оон ужурунда саваны доорап турар үеде аңаа өске сигеннер холуур болза улам эки.

Шыгыдары. Саваны мал хөөнүг чизин дээш, дооран каан саваны дустуг чылыг суг-биле, азы силос суу-биле шыгыдып бөөри кончуг эки.

Украинаның колхозтарында болгаш совхозтарында саваң шыгыдарына ажыглап турар херексел мындыг: узуну 4 метр, дооразы 1,5 м, бедии 1 метр хааржак паш кылып алыр. Аңаа 25—30 кочал суг куткаш, 1 кг дус урар. Олче дооранган саваны долдур ургаш шыгыдар. Оон ужулгаш, 12—24 шак иштинде турган соонда малга чиртир. Бир хүн бир кижи 2—2,5 тонна чедир шыгыдар. Чамдык ажыл-агыйлар 100 кг дооранган саваны шыгыдарына 1,5—2 кг дусту 80—100 литр сугга эзилдирип алыр. Саваң курган болза, суун эзээн көвүдедир. Суңнун чылыы 20—30 градус болур. Мынчаар белеткээн саваң амданыыг, чаагай чыттыг апаар үүве төлөөде мал амырап чиир, оон шингээчели болгаш хоолузу бедиир.

Хайындырары. Дооран саваң үүрмек-даа болза ол дөмей-ле кадыг. Ындыг болганда ону чымчадырының бир аргазы болза, изиг сугта сугары азы буска хайындырары болур. Саваны демги-ле хааржакка 20—30 см кылын кылдыр тыраап-ла изиг суг кудар, ону ол хааржак долгуже чедир урар. Дооран каан саваңга 80—100 литр изиг суг хереглеттинер. Ынчаар белеткээн саваны 8—10 шак болгаш малга чидиртир. Ынчаар белеткээн саваңга дус, 15—40 хуу сиген болгаш 5—6 кг шишкинди азы дөрбедөөн концентрат хоолуур болза улам эки. Саваң шыгыдарынга улуг, ишкир шөй паштарны болгаш чартынын кезип каан демир доскаарларны база ажыглап болур. Оон аңгыда дыка хөй ажыл-агыйларда мал чеми шыгылар, хайындырар «ЗК-05» азы «ЗКП-1,0» деп херексел бар болгай. Чамдык ажыл-агыйлар бо херекселдерни мал чеми болбаазырадырына ажыглавайн, бажыңны суг-биле изидер бус хөтөлдары кылып алган турарын буруу шавар ужурлуг.

Саванның хоолузун бедидеринге хереглеп турар химиктиг аргаларны база кысказы-биле таныжып көрөөлиңер. Химиктиг аргалар хөй. Саванның хоолузун бедидеринге каустиктиг сода, чугай, кальций, сода карбид, карбамид (мочевина) болгаш оон-даа өске бүдүмелдер немей холуур. Ол бүдүмелдер саваның хоолузун, оон шингээчелин 70—75 хуу чедир бедидер.

Бо бүдүмелдерни бистің республикаже «Зооветснаб» болгаш «Сельхозтехника» черлерін дамчыштыр хөйү-биле сөөртүп эккээп турар. Амгы үеге чедир бо бүдүмелдерни херек кырында ажыглап турар чангыс-даа колхоз азы совхоз чок бооп турары хомудаңчыг.

Кандыг түннел үндүрүп болурул дээрге, тараалар саваның саар инек фермалары, хойжу бригадалар, семиртилге малдарының кадарчылары амдыгааштан хереглеге четчир кылдыр сөөртүп, белеткеп алыр болза кыжын мал чеми устурунден хөй-хөй малдар чидирер болгаш аргызар чорук-тарны болдурбайн барып болур. Харын-даа аргызар туржук кыжын немелде дөнзини безин алырының барымдаазы бар.

Мынчангаш малчын кижи бүрүзү бодунга онаагаан малдарынга четчир саванны амдыгааштан белеткеп алгаш, кыжын ол саваны үстүнде айыткан аргаларны ажыглап турган, малды менди кыш ажырары амгы үениң чугула сорулгазы болур ужурлуг.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
ветеринария өртемнериниң кандидады.

Кижилер дугайында сагыш салыр

Каа-Хем районнуң «Кызыл тук» колхозу Тыва-га мурнундан тура тудуг суурлуг, бөлүк чурттакчылыг черлерге тургустунгай колхозтарның санынга кирер. Ындыг болза-даа сөөлгү чылдарда колхозка чаа тудуглар немешпестээн, суурлуг чаагайжылгазы харык чок, колхозчуларны, ыланғыя малчыннарны чурттарга бажыңнары-биле хандырар айтырыгже кичээнгей салдынмаан. Колхозтуң девискээри тудуг ыяжы-биле аажок байлак. Ол хирезинде өске районнарда хаш-ла чылдар мурнунда чаңгыс өрген-даа чок черлерге тургустунган колхозтарның тудуг суурундан оранчок хожудай бергеин колхозтуң удуртукчулары канчаг эскербейн турар чоор деп бодаттының кээр.

Колхозта бажың-биле хандыртынмаан кижилер, ыланғыя малчыннар эвээш эвес. Бо дээрге кижилерниң амыдырал-чурттарын экижидер айтырыгны колхозтуң баштаар черинің, оон даргазы эш Фоменконуң тоон көрбейн турарында. Маңаа мындыг чижектери көргүзүп болур. Бо чылдың июнь айда колхоз даргазы эш Фоменконуң айтыышкынын әзугаар мал эмчизи эш Савелий Бүреннің Авыйганда № 1 бригаданың төвүнге чедип келгеш, ында пенсионер С. Сымчаанны бажыңындан үндүр ойлатканы, иштинде эт-севин үндүр октаашы, бажыңны трактор-биле Чаш-Ыяш деп черже сөөртүп айпаргаш, ында хойжу С. Мижит-оолга тудуп берген. Бо дээрге хамаатыларның оран-бажыңынга, өөчү-хөөрөнгизинге халдаан чорук-тур. Өг-бүлезинде 5 кижилиг С. Сымчаан бажың чок арткаш, Улуг-Ажык аксында бир колхозчунуң бызаазының кажаазын дилеп алгаш, ону бедидир тудуп алган, ында сыңмарлажып олурар болгаш эт-севи даштын үрелип чыдар. С. Сымчаан дээрге колхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи, МЧАЭ турардан бээр 15 чыл дургузунда мал малдап келген. Ам оон үне чок апарганының ужуру чүл? деп айтырыгны колхозчулар салып турар.

Колхозка 10 чыл иштинде мал малдап чораан болгаш ийи чыл бурунгаар пенсиягга кирген С. Демек ирей база бажың чок. Ол каш чыл иштинде бажың айтырып келгеш, сөөлгү үеде чогенн берген. Ол ирей чай боорга Улуг-Ажык аксынга чайлаар, кыш боорга колхоз суурунда кладовка ышкаш бичин, чартыы чер, аргажок «бажыңга» кыштаар апарган. Белбейде сүт-бараан фермазында ажылдап турар коммунист К. Сандый, оон дуңмазы мурнакчы саанчы М. Дуңмакай олар чөгенчиг казанакта чурттап олурар. Ол дээрге эге бажында бажың эвес, кажан МЧАЭ турда, инек кажаазының ужунга бызаалар киирип турган өрээлди өскээр көжүрүп тудуп алганы ол-дур. Оларның бажың дугайында баштаар черге айтырыг тургузуп келгенин ам черле чөп чедишкен деп болур.

Ол-ла фермада он ажыг чыл иштинде бызаа ажаап келген Ч. Севилбаа, Бүрен-Аксында төп сүт-бараан фермазында ажылдап турар К. Кенден тускай чурттаар бажың чок, өске улус бажыңнарында аргастанып чоруурлар. Үүгле бажың аттыг оран-саваларда чурттап олурар кижилерни оон-даа хөйну көргүзүп болур.

Колхозтуң төп суурунда чаа тудуглар шоолуг немешпээн. Ында клубту 4 чыл иштинде тудуп келген. Оон ханалары безин четче салдынмаан болгаш ам ириринің кырында келген. Колхозта туйбу бүдүрүлгеэн чок болганындан колхозчулар хлеб быжырар печканы анаа дой-довурак-биле ыыпып, аңаа улаштыр чем хайындырар демир суугуларны салып ап, чурттарга таарымчалыг эвес байдал таваржып турар. Колхоз даргазының хуузунда чунар бажыңнары бар боордан башка, колхозчулар ортузунда ниитиниң чунар бажыңы чок. Ол ышкаш Бүрен бригадазында, Белбей фермазында, Шивейде, Чодураалыгда малчыннарда чунар бажың чок.

Колхозтуң кайы-даа девискээри тудуг материалы-биле байлак, тудугну кылып билир кижилер хөй. Ынчаарга тудуг ажылын чорударынга үү шаптык болуп турарыл? Маңаа харыы мындыг: колхоз баштаар черинің болгаш партия организациязының удуртукчуларының талазындан материалдыг үүлдерни бүдүрүп турар кижилер дугайында сагыш човаашкын чок, кээргээр сеткил чок чоруу шаптык болуп турар.

Кижилер дугайында сагыш салбайн турган, бурунгаарлап черле шыдавас бис. «Кызыл тук» колхозтуң кожазы колхозтардан чамдык үүлдер-биле хожудан каап турары анаа таварылга эвес. Моон соңгаар кижилер дугайында сагыш салбас, кээргел чок чорук турбас ужурлуг!

С. ИДАМ.

КОЛХОЗТА ЧАА ТУДУГЛАР

«Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң тудугжулары тос айлар дургузунда 10 чурттала бажыңнарын, хөй кажаазын 4-түү, магазинни, эмнелге салбырын, хлеб быжырар черин, кызыл булуңну 2-ни, тараа урар сарайны тудуп доскаш ажыглалда киирген.

Тудугжу бригада оон өске кандыг тудугларны кылганыл дизе, 200 инекке — 1, үүс хаванга — 2 кажааларны тудуп турар, малчыннарның 20 чурттала бажыңнарын септээн. Бызанчылар колхоз төвүнде чаа столоваяның бажыңын парикмахерская турар, аалчылар хонар өрээлдерлиг кылдыр туткан. Ам столовая ажылдап эгелээн. Бо тудугларны кылырынга Дамба, Апыр-оол, Санаажык идепкейлиг ажылдаанар.

М. ДАЛАА.

Улуг-Хем район.

Эки эгелээшкинни деткиир

(Кызылдың ниитинің чемненилге черлерінің ажылдакчыларының чөвүлел хуралы)

Кызыл горпозунуң ниитинің чемненилге черлерінің ажылдакчыларының чөвүлел хуралы болуп эрткен. Аңаа СЭКП хооркомунуң ийиги секретары эш Добромыслов илеткел кылгаш, ажылчы чонну аъш-чем-биле хандырарын экижидеринче бүгү чуртту кыйгырган Горький хоорайның ниитинің чемненилге черлерінің ажылдакчыларының эки эгелээшкининге холбаштыр Кызыл горпозунуң чемненилге черлерінің: 9 столоваяларын, 2 ресторанның, кафенің болгаш школа кухнязының база 37 буфеттерніңболгаш 18 лаңкстарның ажылын ол тодаргай чугаалаан.

Бо чылдың 9 айларында ниитиниң чемненилге черлерінің ажылдакчылары бараан саарылгазының планын 105,8 хуу, оон иштинде боттарының бүдүрген продукциязының —100,2 хуу күүсеткенин илеткелчи демдеглээн.

Ниитиниң чемненилге черлерінің иштинде №№ 7, 8 столоваялар бараан саарылгазының планнарын кайызы-даа 115 хуу ажыр, а кухня продукциязының — 103—104 хуу күүсеткилээн.

Ниитиниң чемненилге черлери белеткээн чемнерни садыгаарының чаа хевирлерін: чемни бажыңнарга белеткеп бөөрін, кулинария делгелгезин дамчыштыр полуфабрикаттарны, кулинарлыг кылыгларны садыгаарын, боттарының бүдүрген продукциязын ярмаркаларга киирерін калбартып тургаш, бараан саарылгазының планнарын багай эвес күүседип келген. Чижээ, № 3 столовая чемнерни бажыңнарга белеткеп бөөрін организастааш, хүн бүрүде-ле 30 рубль чедир орулганы киирип ап турар.

Сентябрь 29-та болгаш октябрь 6-да организастаан ярмаркаларга ниитиниң чемненилге черлерінің ажылдакчылары эки киришкеш, боттарының бүдүрген продукцияларын чонга 3600 рубльге немей садыгаанар. Аңаа №№ 10, 11 столоваялар эң-не хөй ассортиментилиг продукцияны киирген.

Бо чылын ниитиниң чемненилге черлери хоорайга кулинарлыг кылыгларының делгелгезин 105 катап организастаан. Ол ажылды «Улуг-Хем» ресторанда болгаш № 3 столоваяда доктаамал чорудуп турар, ылаңгыя № 3 столовая үүгле сентябрьда безин 500 чыгам рубльдин полуфабрикаттарын болгаш кулинарлыг кылыгларын делгелге дамчыштыр садып сайгарган.

Хоорайның школаларында чемненилге черлери бо өөредилге чылында багай эвес организастаттынган. Ийи школада изиг чем белеткээр столоваялар, а өскелеринде буфеттер доктаамал ажылдап турар. Школа кухнязында технологтар эштер Поминова, Казанцева олар удуртқан мергежилдиг поварлар ажылдап турар. Школаларда буфеттерніңсадыгжыларының хөй кезин уругларны ярзы-бүрү чемнер-биле хандырар дээш чүткүлдүг ажылдап келген. Ылаңгыя буфетчиктер эштер Пичушина, Чербакова оларны школачылар улуу-биле мактап турарлар.

Хоорайда ниитиниң беш чемненилге черлерінде электри плиталарны, электрилиг одалгаларны, чем хаарар шкафтарны, соодукчу шкафтарны болгаш камераларны тургускулаан чорук кухня ажылдакчыларының күш-ажылын улуу-биле чиигеткен.

Сөөлгү үеде ниитиниң чемненилге черлерінің ажылдакчыларының арызында мурнакчыларның саны уламна көвүдеп турар апарган. Эштер Найденова, Расщупкина, Моламдай, Апирел Түлүш, Дары-Сюрюн ышкаш өске-даа хөй-хөй поварларның, буфет болгаш кухня ажылдакчыларының аттарын хуралдың киржикчилери хөйү-биле алап турганнар.

Оон-биле кады горпонуң шугумунда ниитиниң чемненилге черлерінің ажылында улуг четпестерніңбары база илерээн. Чамдык столоваяларның ажылдакчылары чаа дерилгелерін кам чокка аажылап, үреп турарлар. Чижээ, № 8 столоваяга ажыл шагының сөөлүнде электри тогун эңлчег повары өөрүбээнинің түңнелинде ийи электри моторлар өртөгеген, № 6 столоваяга электри плитаның тогун дүне өөрүбейн турганындан ол чаа дерилге база-ла үрелип турган.

Ниитиниң чемненилге черлериндe кооператив өнчүзүнүң камгалалында улуг четпестер база бар. Эрткен чылын чамдык столоваяларга 2940 ажыг муң рубль түңнүг 8 улуг самчыгдал илереттинген турган болза, бо чылдың 9 айларында 2,5 муң рубль түңнүг 3 улуг самчыгдал болдунган. Ылаңгыя № 2 столоваяның эргелекчизи эш Лоц ниитиниң хөренгизин камгалаар талазы-биле ажылды дыка четпес тургускан. Оон түңнелинде аңаа кладовщиктер үүгле сөөлгү бүдүн чартык чыл дургузунда безин 2 муң ажыг рубльдин хөренгизин боттарынга шингээткен чорукту буруу шапкаш, кооператив хөренгизиниң самчыгдакчыларынга удур демиселди күштелдиреринде ол столоваяның, а ол ышкаш ресторанның директорларындан чөвүлел хурал шынгыы негээн.

Хуралга үүве чугаалаан хөй-ниитиниң чемненилге черлерінің ажылдакчылары столоваяларның, буфеттерніңбелеткеп турар чемнериниң шынарын экижидеринче угланган дыка хөй өртектиг саналдарын берген.

Кызылдың садыг-кооператив училищезинің кулинария салбырын 1958 чылда дооскан. № 7 столоваяда өөлчег повары эш Апирел Түлүш сес алгаш, кулинария кылыгларын хөйү-биле белеткеп турган, столоваяларның чемненилге черлерінің ассортиментизин көвүдедиринче хуралдың киржикчилериниң кичээнгейин угландырган.

— Бистің белеткээн чемнеривисти бөгүн мында делгээн үүве, столоваяларга хөй янзы ырын чемнерни белеткээри чемненилге черлерінің ажылдакчылары бистерниң шуптувустуң ниити сорулгавыс болгай— деп, чугаалааш, чапсар аразында делгелгени көөрүнче хуралдың киржикчилерін ол чалаан.

Кызылдың ресторанында бирги чергениң повары эш Воронцова он бир чылда ажылдап турар.

— Ниитиниң чемненилге черлерін механизастаар талазы-биле улуг ажыл чоруттунган болза-даа, бистің чуртувуста ажыглаттынып турар чамдык херекселлерниң Кызылда ам-даа чок болуп турары хараадаалчыг. Ылаңгыя картофель аштакчызы бисте чок болгай, ону биске дарый хандырарын дилеп тур мен — деп ол чугаалаарга, өске-даа столоваяларның поварлары ону үүлдүг деп деткээннер.

Хоорайның школа кухнязының технологу эш Казанцева уруглар чемнериниң шынарын улам экижидер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап турарын дыңнаткан.

— Чамдык школаларның буфеттеринде витаминчиткен чемнерни белеткеп эгелээн бис. Школачыга таарыштыр белеткээн бир порцы аңаа чемниң өртээ 10 көпеек болза, витаминчиткен чемнии—13 көпеек болуп турар. Ынчангаш бо чаа хемчегни боттандырып чорударда адаалер ортузунга тайылбыр ажылын база калбартыр херек—деп, ол чугаалаан.

— Ийи чыл бурунгаар чемнерни бөдүүн арга-биле белеткеп турган болгай бис. Ам бистің столоваявыс электрижиттинген. Бо чорук повар кижиниң күш-ажылын дыка чиигедир, магалыг-ла үүве-дир. Үүгле дерилгени үөп ажылган билири бистерден негеттинер-дир. Ынчаарга кадрлар чедишпезинден бистің столоваяда поварлар ажыл шагындан артык шактарда ажылдап турар үүүл бар. Ындыг болза-даа дирекциявыс артык шактарда ажылдааныны төлевирин бербейн турар. Моон соңгаар ол байдалды торпонуң баштаар чери өөренип көрзе чогуур — деп, № 3 столоваяның повары Пупылова чугаалаан.

Хуралга Кызылдың садыг-кооператив училищезинің директору эш Санчай, Тыва АССР-ниң садыг министри эш Арланмай, республиканың баштаар черинің даргазының оралакчызы Середкин олар үүве чугаалааш, столоваяларның, ресторанларның ажылын улам ыңай сайзыраңгайдырарын, Горький хоорайның ниитиниң чемненилге черлерінің ажылдакчыларының эки эгелээшкинин Кызыл хоорайга болгаш республиканың бүгү черлерінге непередириниң аргаларын айтып турганнар.

Ниитиниң чемненилге черлерінге кадрларны быжыглаар, ылаңгыя аныяк тускай эртемниглерни оларның мергежилдериниң зайы-биле ажыглаар, столоваяларның, буфеттерніңчемнериниң шынарын экижидер, хлебти камныг болгаш чогуур сорулгазынга чарыгдаар база национал чемнерниң ассортиментизин калбартыр талазы-биле боттуг хемчегларни алыры ниитиниң чемненилге черлерінің удуртукчуларындан олар негээннер.

Россияның хереглекчилер эвилелинің (Роспотребсоюзтуң) төлөөлекчизи эш Ермаков Кызылда ниитиниң чемненилге черлерінің ажылында чамдык чедишкиннерінге доктааган. Оон-биле кады хоорайның чамдык столоваяларының эрыг-шеверініңчетпезин, чамдык поварларның талазындан чемнерни чогуур шынарына чедир белеткевейн турар фактыларның барын, ылаңгыя национал чемнерниң ассортиментизинің эвээш болуп турарын четпес деп, ол демдеглээн.

Тожу районнуң Тоора-Хем столоваязының ажылдакчылары балык мунун шынарлыг кылдыр белеткеп база балык-биле пирогилерни быжырып турар апарганын мактаан, ниитиниң чемненилге черлерінге белеткээр чемнериниң шынарын уламна бедидерін, кухня продукцияларын көвүдедирін столоваяларның поварларына болгаш кухня ажылдакчыларына ол күзээн.

Хоорайда ниитиниң чемненилге черлерінің ажылдакчыларының чөвүлел хуралы республиканың ниитиниң чемненилге черлерінің ажылдакчыларына кыйгырыгны хүлээп алган.

Горький хоорайның автозавод районунуң столоваялар трезинің коллективиниң бүгү чуртка кыйгырыын детківишаан, ниитиниң чемненилге черлерінге эки шынарлыг чемнерни белеткээр, чемненикчилерни хандырарының культуразын бедидер талазы-биле бүгү-ле үүлдерни кылырын, чемни үрей кылгаш, совет поварының ат-алдарын бужартадыр, кооперативтің хөренгизин оорлап самчыгдаар чоруктар-биле кам-хайыра чок демисежирін, столоваяларга совет кижилерни улам-на эки хандырарын кыйгырыгда айыткан.

Ниитиниң чемненилге черлерінге аъш-чем аймаан, хлебти болгаш хлеб продуктуларын камныг болгаш бодамчалыг кадагалап база ажыглаарын, продуктуларының үрелир чоруун болдурбазын, чеди чылдың бешки чылында ниитиниң чемненилге черлерінің планныг онаалгаларын хуусаа бетінде, бедик шынарлыг күүседири дээш социалистиг чарышты калбартырын кыйгырыгда база айтып турар.

ЧУРУКТА: Мурнакчы поварлар. № 7 столоваяның повары Апирел Түлүш Ажыегна биле № 2 столоваяның повары Найденова Татьяна Петровна. Он талазында чурукта: хоорай столоваяларындан организастаан чем делгелгезин хуралдың киржикчилериниң көрүп турары.

Фотолары А. СОДУНАМНЫЫ.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП ТУР

Ю. Гагарин биле В. Терешкова Мексикада чеде берген

МЕХИКО. (СЭТА). Совет космонаатар Юрий Гагарин биле Валентина Терешкова олар октябрь 12-де Мексикада чеде берген. Делегейниң ужар үүл федерациязының 56-гы кол конференциязының ажылынга олар киржирлер.

* * *

МЕХИКО. (СЭТА). «Совет космонавтарга ынакшыл болгаш магадаашкын!», «Космонавтарның магалыг аян-чоруу», «Терешкова биле Гагаринни Мексикага улуг кодүрлүүшкүн-биле уткаан»—деп, делегейде баштайгы ужудуючу-космонавт Юрий Гагаринниң болгаш делегейде баштайгы хөрээжен космонавт Валентина Терешкованың Мексикада аян-чоруунуң дугайында үүлдерни болгаш репортажтарны мексика найысылал солуннары ындыг эгелер-биле парлап турар.

Космостуң совет маадырларының хөй санныг фото-чуруктарын, оларның маадырлыг чоруунуң дугайын, мексика улустуң оларга көргүскен магалыг чаагай хүлээп алыышкынының дугайында дыңнадыгларны солуннар эң кеску черлеринде парлап турар.

Ю. Гагарин, В. Терешкова олар Мехико хоорайны көрүп, университет хоорайга барып, мексикан сургуулдар, журналистер-биле, радио болгаш телевидение төлээлекчилери-биле ужурашканнар.

Университет хоорайынга космос маадырларын диңмиттиг адыш часкаашкыны болгаш байырлыг кыйгылар-биле уткаан.

—□—

Румын дылда

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Күрүненің политикиг ном үндүрер чери В. И. Ленинниң Чогаалдарының бүрүн чыылдазының 21-ги томун румын дылга парлап үндүрген дээрзин Аджерпресс агентилел дыңнадып турар.

—⊙—

Кубага дузаламчы

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның Кызыл крезиң бойдустуң халавындан качыгдаанларга дузалаар кылдыр ам аймаан Кубаже чоруткан. Польша кооператорлар Кубаның качыгдаан чонунга 1,5 миллион злотых акша түннүг чоорганнарны, иштики хепте болгаш өске-даа үүлдерни үндүрүп берген.

ССРЭ биле КУДР-нуң аразында дипломаттыг харылзааларның 15 чыл ою

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Октябрь 12-де көрей улус кайгамчык хүнү—ССРЭ биле КУДР-нуң аразында дипломаттыг харылзааны тургускан хүнүнден бээр 15 чыл болган оюн демдеглеп арттырген.

«Нодон синмун» солуннуң ол хүнге турааскаал болдурган үүлүнге демдеглээни үүл дээрге, КУДР биле ССРЭ-ниң аразында дипломаттыг харылзааның тургустунганы ийи чурттарның улустарының аразында найыралчы харылзааларның хөгжүлдезинге чугула болуушкун болган.

Көрей болгаш совет улустарның аразында чаңчыл болган найыралдың болгаш эп-сеткил каттыштырылгазының хөгжөөнин болгаш быжыкканын күзел ханыышкыны-биле демдеглевишаан, «Нодон синмун» солуннуң ылангыя 1961 чылда найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузалажыр дугайында чарган көрей-совет кереге улуг ужур-дузалыг болуушкун болган деп демдеглеп турар.

Көрей база совет улустар социализмни болгаш коммунизмни тургузар дээш демиселге бот-боттарын деткижип база кады ажылдажылганы чорудуп турарын ол солун айыткан. Моон-биле холбаштыр солуннуң бижээни: ылангыя КУДР-га Совет Эвилелинин болгаш акы-дуңма өске-даа чурттарның көргүскен дузаламчызын ажыглавышаан, чурттуң экономиктиг баазазын тургузарының улуг болгаш берге сорулгазын көрей улус чедиишкинниг күүсеткен.

Бүгү улустуң бадылаашкынының бүдүүзүнде

БЕРЛИН. (СЭТА). Герман Демократтыг Республиканың 13 миллион хире хамаатылары октябрь 20-де улус палатазының болгаш чер-черде улус төлөөлекчи черлерниң депутаттарын сонгуур. Чүртта бадылаашкынның 505 тускай черлери ажыттынган болгаш оларга республиканың 60 муң хамаатылары ам безин бадылаан. Олар болза ырак черлерже чоруур далайжылар, ГДР-ниң девискээринден дашкаар чоруур шөлөөлөөн болгаш бүгү улустуң бадылаашкынының үезинде чурттап турар черлеринге турбас өске-даа кижилер-дир.

Бүгү улустуң сонгулдазының бүдүүзүнде ГДР-ниң ажылчы чоннары социалистиг чарыштың түннелдерин үндүрүп база сонгулдага алдар кылдыр алган хүлөөлгелерининг күүселдезинин дугайын рапорттап турарлар. Берлинде Карл Либкнехт аттыг трансформатор заводу сонгулда мурнуу чарында бодунун алган хүлөөлгезин октябрьның баштайгы хүнеринде күүсеткен болгаш пландан ажыр 1,4 миллион марканың продукциязын чуртка берген. Магденбургтың тудугжулары аар машина тудуунун Эрнст Тельман аттыг заводунун бүгү цехтериниң тудуун хуусаазындан 25 хонук бурунгаар күүсеткен.

Сонгулдага чедир арткан хүннерде Лаубушта (Котбус округ) И. Шер аттыг хөмүр даш уургайының дагжылары пландан ажыр көргүзүүлерни 2 миллион кубометр довуракты казырына болгаш 420 муң тонна хөмүр дашты казарына чедир көвүдедирин хүлөөнген.

Великобританияның коммунистериниң кыйгырыы

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның Коммунистиг партиязының Политиктиг комитеди консерваторларның удуртулгазын чайладыр болгаш өзулуг политиктиг база социал депшилгени чедип алыр деп кыйгырыгны чоокта чаа үндүрген.

Консервативтиг удуртулганың даштыкы болгаш иштики угланыышкынының халаптыг үржуктарына хамаарыштыр англи коммунистерниң демдеглеп турары болза, АКШ-тан бүрүн хамаарылгалыг апарган Англияның делегейге ат-алдары амгызы ышкаш кажан-даа ынчаар кудулап батпайн келген.

Медеглелде оон ынай чугаалап турарындан алырга, консерваторларның экономиктиг политиказы бужар-чүдек бууараашкынга таварышкан. Ол политика калбак массаларның ажыл төлевирин кудуладырынга база чазый садыгжыларның болгаш сан-хөөчүлерниң байыырынга чедирген.

Дараазында болур парламент сонгулдазынга ядролуг чепсектен ойталаар болгаш ядролуг эвес зоналарны тургузар дээш, ядролуг чепсектин бүгү хевирлериниң шенелдезин хоруур болгаш чепсегленнишкинни бүрүн дүжүрер дээш, ылангыя хереженнерниң болгаш биче шалыңныг ажылчыннарның ажыл төлевирин бедидер дээш, шериг чарыгдалдарын кызырар болгаш социал хемчеглерниң системазын калбартыр дээш негелделерни деткиир деп англи улусту Коммунистиг партия кыйгырган.

Чогум-на харын ындыг политика ажылчын шимчээшкинин күштелдирер болгаш консерваторларга улуг аштырыышкынны таварыштырар деп, Коммунистиг партияның Политиктиг комитеди демдеглеп турар.

Соңгу Иракта байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). Иракта Бейрутта кээп турар дыңнадыглардан билдинип турары-биле алырга, Соңгу Иракта Барзаниниң талазынче кирген патриотчу араб офицерлерге болгаш солдаттарга деткиткен курд отрядтар биле ирак чазак шериглериниң аразында кадыг-дошкун тулчуушкуннар үргүлчүлевишаан. Баасисчилер аштырыышкынга удаа-дараа таваржып турар, ол чорук чазак шериглериниң ортузунга медереп билир чорукту улам күштелдирип турар. «Ан-Нида» солуннуң дыңнаткаары-биле алырга, Эреиль районда чазак шериглериниң бир гарнизонунун солдаттары тура халыышкынче көдүрүп үнген болгаш курдаларга удур тулчуушкуннарга болгаш политиктиг хемчеглерге удур киржиринден боттарының ойталап турарын медеглээн. Хөй санныг солдаттар дезип үнген болгаш Мустафа Барзаниниң шериглери-биле хол-холундан туттунчуп алгаш, демисежип турар партизан отрядтарынче каттышкан. Сентябрьның төнчүзүнде Амадия районга полк ажыг чазак шериглерин ол отрядтар бүзөлеп алган. Курдалардан дескен баасисчи солдаттар турк девискээрже дезип чоруткан болгаш оларга тур хоргадаашкынны ында тывыскан.

Бейрут солуннарның бодалы-биле алырга, соңгу талада ирак баасисчиларниң чедимче чок чоруу болза, «Сирия биле Иракның аразынга шериг талазы-биле чаңгыс эптиң» дугайында дугуржулгада «дүрүмчүткенин» ёзугаар сирий шериглерни Иракче далаштыг чорудуп турарының чылдагааны болган.

Өлүрүкчүнү хостап үндүрген

ПАРИЖ. (СЭТА). Чомбениң жандармериязының хөлезиленикчизи чораан Роберт Хью Галмерс болза Патрис Лумумбаны өлүрген херекке шуут холбаалыг турган. Ынчалза-даа ону чоокта чаа хостап үндүрген.

АФП-ниң корреспондентизиниң Леопольдвильден дыңнадып турарыбиле алырга, конго эрге-чагыргалар ол кижиге кандыг-даа сонуургалды салбайн турган, хоругдалга турган бүгү үениң дургузунда Галмерсти чаңгыс-даа катап байысаап көрбээн болган.

—□—

АЛЖИРДЕ БАЙДАЛ

АЛЖИР. (СЭТА). Кабилияда чамдык эң чугула белдир черлерни, оон иштинде Азазга хоорайны, Айн Хаммамны (мурнундагы Мишле хоорайны), Арбаа Нат Иратенни (мурнундагы Насиональ форттуг) национал улусчу армияның күштери сөөлгү хүннерде ээлеп алганының соонда, армияның кол күштери ол районче ханылап кирбишаан.

Национал улусчу армияның ээлеп алганы кол хоорайларга митингилер болуп, Аит Ахмед баштаан сулчаалежикчилериниң организастааны, чазакка удур үүлгедиглериниң реаксылыг утка-шынарын армияның төлөөлекчилери чонга тайылбырлаан.

КУБАДА КАЖЫЫДАЛ

ГАВАНА. (СЭТА). Куба Республиканың Министрлер Чөвүлели «Флора» шуургандан когаралдар-биле холбаштыр үш хонукта национал кажыыдалды октябрь 14-те үндүрген декрет-биле чарлаан.

НАЙЫРАЛЧЫ ДУЗАЛАМЧЫ

КАБУЛ. (СЭТА). Кабулдуң политехниктиг институдунуң бажыныңын таваан байырлалдыг ёзу-биле салыры октябрь 13-те Кабулдуң кыдыынга болган. Ол институтту Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле тудар деп турар. Бо кайгамчык болуушкун-биле холбаштыр институттуң тудуунуң шөлүнге Кабулдуң хөй-ниитизиниң төлөөлекчилери, Кабул университединиң ректору Анвариге баштаткан оон профессор-башкылар совтавы болгаш студентилери чыылган.

Национал кадрларны белеткээр талазы-биле келир үениң төвүнүң таваан байырлалдыы-биле салырынга чедип келген, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти олурушканнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Л. И. Брежнев-биле кады Афганистанның премьер-министри Мухаммед Юсуф, премьер-министриниң оралакчызы Али Ахмед Попол, афган чазактың министрлери, а ол ышкаш Л. И. Брежневти үдеп чоруур кижилер келген.

Л. И. Брежнев олурушканнар-биле чылыг мендилешкеш, институттуң планы-биле танышкан. Анаа ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев болгаш Афганистанның премьер-министри Мухаммед Юсуф олар Кабулдуң политехниктиг институдунуң таваанга даш салган дугайында документиге боттарының аттарын салганнар.

Совет тускай эртемниглерниң төлевилелин ёзугаар Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тудар деп турар Кабулдуң политехниктиг институду Афганистан биле ССРЭ-ниң аразында найыралдың демдээ болур болгаш улус ажыл-агыйының хөй-хөй адырларынга ажылдаар афган кадрларны белеткээрин эллээн чиигедир. Техника талазы-биле дээди мергежилдиг тускай эртемниглерни—нефтичилерни, геологтарны, энергетиктерни болгаш тудугжуларны институт белеткеп үндүрер.

Политехниктиг институттуң таваанга даш салырының ёзулалынга Л. И. Брежнев чүве чугаалаан. Политехниктиг институт болза Афганистанга херектиг ханы болгаш быжыг билиглер-биле чепсегленген инженер-техниктиг кадрларны белеткээр чер болур деп ол чугаалаан. Афган ооллар болгаш кыстар политехниктиг институтка алган билиглерин бодунуң чонунга бараалгадырлар. «Бо черге туттунган турар политехниктиг институт чыл-чылда өзүп база быжыгып турар афган-совет найыралдың база бир чайыннанчак херечизи болзун!» деп, Л. И. Брежнев түңнелинде чугаалаан.

Тыванын ховар куштары

Бистиң чуртувуста эртемниң болгаш техниканың кайгамчык депшилгезиниң ачызында хүн бүрү чаа-чаа ажыдыышкыннар боор турар. Ынчалза-даа бойдуста кандыг болуушкуннар база кандыг дириг амытаннар бары ам-даа чедир ажыттынмаан.

1771 чылда орус эртемден Палас Алтай таварып аян-чорук кылып чорааш, тарбаты деп куштуң өргеш. Ол чараш, дорт сыныг куштуң чалгыннарының хемчээли 3 метр чедип турар. Ол даглыг черлерде чурттап турар болгаш чиир чеми те, чуңма, чурттакчылыг черлерге келгенде анай, хураган теп чиир. Оон ол хардан улгады бергениниң оргазының үүлери кызыл-сарыг, бажының кырында калбак кара дилиндек дүктүг. Хаайының адаанда сегел салы хевирлиг дүктүг. Оон аныяктары шуутла кара-хүрең өңнүг. Тарбаты ужуп чорда чалгыннарының даажы ырактан-на дыңналып чоруур.

Ол ышкаш академик Палас тарбатының Саян дагларының барын талазында барын база билген.

1914 чылда академик Сумкин Каргы-Хемге чорааш, база бо доччу үүлдүң автору 1960 болгаш 1962 чылдарда Муңгаш-Ак хемге чорааш тарбатыны база көргеннер, Тарбатының кижээ таваржырын, кажа уя тудуп, ылаңгыя мал-магаалче шоглаарын—ындыг айтырыгны хаидаштарлыг, тайга-сыннар чурттут араттар-малчыннар эки биилерлер боор деп бо үүлдүң автору бодап турар.

Азияның ажылыкчызы Г. Н. Потанын 1879 чылдың сентябрьда Убсу-Хөлдүң соңгу талазының эриктерилге аян-чорук кылып чорааш, Торгалыгның чурттакчыларындан Орнико-Хемниң тулаларында чурттап, аңы-дырап чоруур дагаа ышкаш куш бар дээрзин база дыңнаан. Ынчангаш, даагаа аймактыг куштар Тывада база бар бооп чадавас. Ол куштуң чурттаан чери колдуунда-ла хем ыдыы-хемнер гыыштыг, тулаалыг ыыс черлери боор турар. Ол черлерге боттарының дайзыннарындан чаштынып чурттап, ооллдарын (хевири бичин даагаа ооллдары-ла) базып, өзүп доругуп, чурттап турарлар. Ол куштар чедип ужуп үнерде шуут дорт көстүрүп үнер болгаш даагаа дег алгы-кыышкылыг болуп турарлар. Эр кушчуңгызы аныяк аскыр даагаа ышкаш болгаш өткүдү коңчуг боор. Даагаа аймактыг куштар Совет Эвилелиниң Кавказта, Ортаакы Азияда болгаш Приморье ынчаар бар бооп турар.

Г. Н. Потаниниң аян-чорук кылып чорааныдан бээр ам 50 чыл өткен. Даагаа аймактыг куштуң Тывада бар, чогу амдыгаа чедир билдиримээн. Тес болгаш Орхон-гол-хемнериң уннары хыыгыыштыг, тулаалыг черлерде ындыг куштар бар боору магат чок боор?

Бо черлерге чораан эрес, дидим, аваңгыр аңчылар, малчыннар мындыг куштарны (чуруктарны көрүнер) көрген, билген боорлар. Ынчангаш эртемденнер болгаш зоологтар ол аңчыларның, малчыннарның талазыдан маңаа дузалаарын үлүү-биле күзеп турарлар.

Эргим колхозчулар, аңчылар, база өске-даа эш-өөрлер, тарбаты болгаш даагаа аймактыг куш дугайында чуну көрүп, билгеннерин, дыңнаанларын тодарғайлап бижээш, мекче чорудуп бээрин улуу-биле күзеп диледим. Адрезим: Хову-Аксы суур. № 18 партия. Забелин Владимир Иванович.

В. ЗАБЕЛИН,
инженер-геолог.

Эрткен воскресеньеде

Бут бөмбүүнүң талазы-биле республиканың кубогу дээш маргылдаа өткен воскресеньеде эгелээн.

Пассажирлер АТК-зының бирги командазы Тыва кобальт комбинаттың командазы-биле ойнаан. 14:1 санга чиик удуп алган. А ол-ла коллективтиң ийиги командазы Улуг-Хем районнуң чыыды командазы биле ужурашкаш, база-ла тиилээн.

Кызылдың пединститудунуң студентилери Таңды районнуң чыыды командазы-биле таваршыкаш, тиилелгени чедип алган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың бүтбөмбүкчүлери «Динамо» спорт ниитилелиниң командазының ойнакчылары-биле ойнаан. Аалчы спортчулар бүгү күжүн, камгалалды күштелдирээ-даа, техника талазы-биле эки ойнакчыларлыг «Динамо» командазы удурланыкчызын 7:2 санга тиилээн.

Капиталдың чурттарында аңгы демиселге

РИМНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН УЖУР-ДҮРЖӨК ААЖЫЛААНЫ

РИМ. Чоокта чаа Римге ажыл соксаткан тудугжу ажылчыннар-биле полицияның аразынга кадыг-дошкун үскүлежиишкиннер болган. Итали найысылаалдың тудуг компанияларының ээлериниң каттыжыышкынының бажыңының чанынга чыскаал кылган ажыл соксатканнарже халдааш, полиция ол үскүлежиишкиннерни болдурган.

Найысылалдың бүгү-ле тудугларын чедя хонукта — октябрьның 14-тен 20-ге чедир хаар дугайын бүдүрүлге ээлериниң чарлаанынга удурланыышкын кылдыр Риминиң 70 муң тудугжулары ажыл соксаткан. Тудуг компанияларының ээлериниң каттыжыышкынының бажыңы туруп турар шөлге чыглып келгеш, материалдыг байдалын өжиидерин болгаш бүдүрүлгелерде профэвилелдериниң эргелерин хүндүлээрин чедип алыр дээн боттарының шиитпирлиг чоруун ажылчыннар көргүскен.

Чыскаалганнарже полиция хенертен халдааш, чүгле докпактарны эвес, харын-даа карак чажы төгүлдүрер гранаталарны ажыглап эгелээн.

Албан медээлери-биле алырга, шөлге болган үскүлежиишкинге 40 хире кижи балыглаттырган болуп турар (херек кырында—оон хемчээл чок хөй: балыгланган ажылчыннар эмиелге черинге баарын бодавайн турар, чүге дээрге сөөлүнде барып полицияның талазындан ужур-дүржөк чоруктарга таваржы бээр боорга ындыг).

300 ажыг кижини полиция участоктарынче чоруткан.

САГЫШ-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРАРЫНЫҢ АЖЫЛ СОКСАДЫЫШКЫНЫ

НЬЮ-ЙОРК. Профэвилел кежигүнү эвес кижилерни—хуузунда чүүк машиналарлыг тус-тус кижилерни ажылга хөлезилеп ап турар практиканы «Винсент Инджино» деп улуг тудуг компаниязы соксадырын негеп турар ажыл соксаткан үш муң чолаачылар-биле сагыш-сеткил каттыштырарының ажыл соксадыышкынын Нью-Йорктуң муң хире экскаваторщиктери чарлаан.

Чолаачыларның профэвилелиниң удуртулга чери хоругдап турза-даа, ажыл соксадыышкынын үргүлчүлеп турар.

Ажыл соксадыышкынының уламыдан Нью-Йоркта 1964 чылдың бүгү делегей делгелгезиниң тудуг шөлдеринде ажыл үш хүн улаштыр чоруваан турар.

АЖЫЛДАН ҮНДҮРТКЕН ЭШТЕРИН ДЕТКИИРИ-БИЛЕ

ЛОНДОН. «Джозеф Лукас Лимитед» деп компанияның Ливерпульда газ-турбина заводунуң ийи муң ажылчыннары ол бүдүрүлгенинг ажылдан үндүрткен 160 ажылчыннарын ажылга катап киирерин негевишаан, ажыл соксадыышкынын эгелээн. Ажыл төлевирин бедидерин негевишаан, ажылчыннар ажыл соксаткан соонда, заводтуң администрациязы оларны ажылдан үндүрген турган.

ЯПОНИЯНЫҢ ДАГЖЫЛАРЫНЫҢ ХУУСАА ЧОК АЖЫЛ СОКСАДЫЫШКЫНЫ

ТОКИО. «Сумитомо» компаниянның рудниктеринде 6 муң даг ажылчыннары «бүдүрүлгелерин рационализаттаарының» планын администрациының хүлөөп алганынга удурланыышкын кылдыр хуусаа чок ажыл соксадыышкынын чарлаан. Ол планны ёзугаар ук компания 900 дагжыларны ажылдан үндүрер деп төлевилээн.

(СЭТА).

—□—

ЧӨПТҮГ НЕГЕЛДЕЛЕР

ПАРИЖ. (СЭТА). Агаарга, космоска болгаш суг адаанга ядролуг шенелделерни хоругдаар дугайында Москва Керээзин деткиир, атомнуг чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр — тайбыңның француз талалакчыларының негелделери шак ындыг болуп турар. Ол негелделер тайбың талалакчыларының шимчээшкининиң национал чөвүлелиниң ийи хонук үргүлчүлээн сессиязының түнелинде хүлөөп алдынган резолюцияда илергейлеттинген.

Мурнуу Вьетнамда байдал дугайында медегелди база национал чөвүлел бир үн-биле хүлөөп алган. Америк интервентилерге деткиттиргеш өлүрүкчү дерзилээшкиннерге удур, боттарының чуртунун хамаарышпас чоруу дээш Мурнуу Вьетнамда чоннуң маадырлыг демиселинге боттарының эп-сеткилин бүрүн каттыштырып турарын тайбың француз талалакчылары илергейлээн.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн республикага шокар булуттарлыг, чаашкын шоолуг эвес хүн болур. Хат кошкактан өй-тавынга чедир, янзы-бүрү чүк угланыышкынныг. Агаарның температуразы: республикага—8—13, а Кызылга—8—10 градус чылыг.

Редакторнуң оралакчызы
Д. О. БЕГЗИ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Чарылбас өңнүктер» 10, «Харда истер» 12, 2, «Сентименталдыг тоожу» 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Штрафной удар» 11.15, 1.15, 5.15, 7.15 «Тываажаңдан келген эшелон» 3.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Дүжүп бербестер» 2.30 4.30, «Кыстар чазы» 6.30, «Чуртталгазы хилис эрте берген» 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Артист хөрээжен» 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

1963—1964 ЧЫЛДАРНЫҢ ТЕАТР СЕЗОНУ АЖЫТТЫНАР

БӨГҮН

Игорь СОБОЛЕВТИН

Хайгыылчылар

деп романтиктиг, 3 көжегелиг, 9 көргүзүглүг шиизи болур.

Эгелээри — кежээкизинин 7 шакта.

Ол-ла шии октябрь 13-те хүндүс болгаш кежээ база болур.

Хүндүскүзүнүң эгелээри—12 шакта, а кежээкизинин — 7 шакта.

ДИРЕКЦИЯ.

Афганистан—бистиң өңнүүвүс болгаш кожавыс

Афганистанның хааны Мухаммед Захир Шахтың чалаанын ёзугаар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Афганистанче аян-чоруун Афганистанның премьер-министри Мухаммед Юсуф «совет болгаш афган улустарның аразында турун турар найыралдың суурунга база бир даш салдынган» деп айыткан. ССРЭ-ниң болгаш Афганистанның күрүне ажылдакчыларының сырый харылзаалары болгаш бот-боттарының аян-чоруктары, ийи чурттарның аразында доктаамал хөгжүн турар экономиктиг харылзаалар-биле бир дөмей, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң үрэтүннелдиг кады ажылдажылгазының чайыннанчак херечизи болур.

Совет Эвилели чурттуң экономиказын көдүрер болгаш оон чонунун материалдыг чаагай байдалының деңнелин бедидер талазы-биле ак-сеткилдиг болгаш улуг дузаламчыны болуп, өңнүүнге болгаш кожазынга көргүзүп турар.

...Гиндукуш дагларда 3.500 метр бедик черде узун дурту ийи чартык километр тоннельди тудуп турар. Даш шивээни штурмнаарын Москвадан, Ленинградтан болгаш Киевтен келген совет метро тудугжулары афган ажылчыннар-биле кады чорудуп турар. Бо бедик дагда тоннель—Гиндукуш дагны дамчыштыр тудуп турар автомобиль оруунун эң-не берге болгаш эң-не чугула участогу. Бо орук болза Кабулдан Кызыл-Кале хем портунче—Совет Эвилели биле Афганистанның аразында кол садыг хаалгаларынче барган амгы орукту 200 километрге кызырар.

Оон өске черде тудуп турар автомобиль оруу барын болгаш мурнуу көдээ ажыл-агый районнарын төп районнуң өңнүүнге болгаш кожазынга көргүзүп турар.

Бо оруктар болза чурттуң кол ажыл-агый төптерин харылзаштырар кол транспорт оруктары болур.

Нефть, газ болгаш өске-даа казар ажыктыг байлактарны шинчилеп тыварын каш-каш чылдарда чорудуп турар совет геологтарның чедиишкинниг ажылы-биле холбаштыр үлетпүрүнүң чаа адырларын хөгжүдеринге калбак экономиктиг аргалар ажыттынып турар. Ылаңгыя Афганистанның соңгу талазынга совет геологтар бойдус газы-биле эң-не байлак черлерни илередип тыпканнар. Ол черлерде баштайгы тудуг—азот чемишчидилгелерниң заводу болур. Бо газтыг черлерниң үлетпүр ажыглалының дугайында совет-афган чугаалажыышкыннар чоокку үеде үргүлчүлээр деп турар.

Джелалабадтың суггарылга каналы—совет-афган чугула тудуг. Бо канал 30 муң гектар хире черни суггудар болгаш ол черлерден ыыл бүрүде үнелиг көдээ ажыл-агый культураларының дүжүдүн ийи-үш удаа ап болур. Совет Эвилелиниң техниктиг деткимчези-биле ол черлерни шиңгээдип алырынга күрүненің механизастаан дөрт фирмаларын тургузып турар. Чүртта эң-не улуг гидроэлектростанцияны каналдың өөжү үнген хемде тудуп турар.

Экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганың оон өске чугула тудугларының бирээзи болза Кабулда бажың тудуг комбинат болур. Ол комбинат чылда 35 муң дөрбелчин метр чуртталга шөлү кылыр бүдүрүкчүлүг. 1964 чылдың эгезинде ол ажыглалга кирер болгаш чыл бүрүде найысылалга дөрт каът 20—25 бажыңнарны бээр болур. Ам совет тускай эртемниглер Кабулдуң тудуунуң болгаш чаартылгазының кол планын ажылдап кылып турар. Өөредилгеатомнуг төптүн тудуунга болгаш атомнуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыглаар талазы-биле ажылга ажылдаар тускай эртемниглерни белеткээринге деткимчени база көргүзер. Ол дугайында дугуржулгага ат салыышкыны чоокта чаа Москвага болган.

Совет-афган тудугларга техниктиг мергежилди 20 муң афганчылар алган. Мергежилдиг национал кадрларны белеткээринге ол дузаламчы ам калбарып турар. Кабулга политехниктиг институтту болгаш механиктиг техникумну, а Мазари-Шерифке нефть ажылдакчыларын белеткээр техникумну тудар деп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтиң аян-чоруунга изиг байырын чедирбишаан, совет кижилер, бистиң афган өңнүктеривис-биле бир дөмей, ол аян-чорук бистиң чурттарывыстың улам ыңай чоокшулажырынга, оларның аразында чаагай кожа-хелбээ харылзааларның быжыгарынга бүзүрелин илергейлеп турарлар.

Ю. БЕРСЕНЕВ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкин — Кравченко кулумчузу, бажын № 3. Телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң оралакчыларының 35 — 24, 25 — 38, идеология киллизиниң 37 — 13; карыысалгалыг секретарьлың 23 — 35, кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал киллизиниң 25—38, 23 — 54, үлетпүр бүдүрүлгезиниң болгаш партийжи амыдырал киллизиниң 22 — 64, чагаа, ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21 — 27, иштики информация киллизиниң 20—60, бухгалтериялың 31 — 75, корректорларның 21 — 47, солун келбейн барганда 32 — 75 телефонче болгаар.

ТС—01437. Культура министерствоазунун типографиязы